

Itella Green

MINDRE FOSFOR I VATTNET MED FOSTOP® I JORDEN

Med Nordkalk Fostop Strukturkalk kan lantbrukets
fosforutsläpp till Östersjön halveras.

www.nordkalk.fi

 Nordkalk
Member of Rettig Group

Skärgård

NR 4/2017 - ÅRGÅNG 40 - TIDSKRIFTEN SOM DOKUMENTERAR ETT KULTURARV

Skärgård 4 / 2017: Skärgård 40 år

SKÄRGÅRD 40 ÅR

VATTENSKAP / KARLÖ / SKÄRGÅRDSFORSKNING

SKÄRGÅRD 4/2017

Skärgård 40 år

Inledaren: 40 år / Nina Söderlund.....	2
Skärgården som politisk passion / Stefan Wallin	4
Världsunika Österbottens skärgård / Olav Jern.....	8
Med 40 års perspektiv på skärgårdsforskning / Nina Söderlund	18
Femton år med tidskriften Skärgård / Håkan Eklund	24
Inspirerande vattenskap / Cecilia Lundberg.....	36
Karlö - en pärla längst i norr / Pia Prost	44
Ett gott liv – tankar om att leva och överleva i skärgården / Ester Miros-Hollsten	52
Ön där 130 000 får har rumpan åt samma håll / John Wrede, Micaela Jansson och Pia Prost.....	58
Utlandsröster: Kan du bli gammal på din ö? / Dorthe Winther	64
Skärgårdsfotograf Ralf Nikander	66
Skärinytt	68
Bokhörnan: "Där stalp en igen!" / Nina Söderlund	70
Bokhörnan: Ett fartygs livshistoria / Kristin Mattsson	71
Sista bilden	80

Prenumerera på Skärgård!

Nr 1/2003	Strandhugg i Österbotten (104 s.) slutsåld
Nr 2/2003	Ekologer, eldsjälur och föränderlig mångfald (112 s.)
Nr 3/2003	Åspingen – bortglömt kulturarv? (72 s.)
Nr 4/2003	Vårt unika träbåtsarv (96 s.) slutsåld
Nr 1/2004	Estlandssvenska Aiboland (136 s.)
Nr 2/2004	Utö fyr- och lotsamhälle (120 s.) slutsåld
Nr 3/2004	Kustliv och skärgårdskultur (88 s.)
Nr 4/2004	Tillståndet i Östersjön (72 s.)
Nr 1/2005	Folkloristik (72 s.)
Nr 2/2005	Kökar (64 s.) slutsåld
Nr 3/2005	Arktiska latituder (80 s.)
Nr 4/2005	Landskap i förändring (76 s.)
Nr 1/2006	Skärgårdens nya konstellationer (88 s.)
Nr 2/2006	Åländska skärgårdskommuner (88 s.)
Nr 3/2006	Ur västnyländska annaler (84 s.) slutsåld
Nr 4/2006	Sibbo – hotad kulturbygd (84 s.)
Nr 1/2007	Skärgård 30 år (84 s.)
Nr 2/2007	Norra Kvarkens landhöjningsrike (68 s.)
Nr 3/2007	Finska kriget 1808-09 (108 s.) slutsåld
Nr 4/2007	Trettio årgångar med Skärgård (64 s.)
Nr 1/2008	Skärgårdssamarbetet 30 år (68 s.)
Nr 2/2008	Natur i förändring (60 s.)
Nr 3/2008	Museer i kustland och skärgård (60 s.)
Nr 4/2008	Sydbottensk horisont (80 s.)
Nr 1/2009	Arkeologi (80 s.)
Nr 2/2009	Vårt värdefullaste kapital (64 s.) slutsåld
Nr 3/2009	Kimitoön (60 s.)
Nr 4/2009	Naturfientlig populism (72 s.)
Nr 1/2010	Skärgårdsdelegationen 60 år (100 s.)
Nr 2/2010	Korpo, ytterst i staden (72 s.)
Nr 3/2010	Energi och miljö (60 s.)
Nr 4/2010	En senhöst i skärgården (88 s.)
Nr 1/2011	Öborna berättar (84 s.)
Nr 2/2011	Konst och kultur (84 s.)
Nr 3/2011	Glesbygd i förändring (68 s.)
Nr 4/2011	Resurslandskapet (80 s.)
Nr 1/2012	Kaj Dahls skärgårdsarv (108 s.) slutsåld
Nr 2/2012	Mervärde i Skärgård (84 s.)
Nr 3/2012	Skutor och farleder (68 s.)
Nr 4/2012	Kvinnokraft (76 s.)
Nr 1/2013	Om jakt & fångst (84 s.)
Nr 2/2013	Från Okavango till Kuggom (76 s.)
Nr 3/2013	Uppdrag i norr (76 s.)
Nr 4/2013	Mat som hantverk (80 s.)
Nr 1/2014	Skärgårdshavet jubilerar (88 s.)
Nr 2/2014	Ur Anders Munsterhjelm's dagböcker (88 s.) slutsåld
Nr 3/2014	Föreningsaktörer i skärgård (88 s.)
Nr 4/2014	En trend att bryta (80 s.)
Nr 1/2015	Att dokumentera är viktigt (80 s.)
Nr 2/2015	Hangö – mitt i havets famn (108 s.)
Nr 3/2015	Öar och skär (88 s.)
Nr 4/2015	Kekkonen i skärgård (72 s.)
Nr 1/2016	Rosenholm, Lillmälö och Stundars (80 s.)
Nr 2/2016	Skärgårdsturism (72 s.)
Nr 3/2016	Sol och vatten (72 s.)
Nr 4/2016	Finland 100 år (72 s.)
Nr 1/2017	Konst (76 s.)
Nr 2/2017	Skärgårdens mat (80 s.)
Nr 3/2017	Dass, solkraft och hållbarhet (76 s.)

Prenumerera via www.skargard.fi eller anita.julin@abo.fi, tfn: (02) 215 4944. Årsprenumeration i Finland endast 46 €, utomlands 50 €. Lösnummer kostar 20 €/st inklusive porto. Prenumerationen är fortlöpande tills den sägs upp.

www.skargard.fi

Skärgård

NR 4-2017, ärgång 40

TEMA: Skärgård 40 år

Tidskrift utgiven av Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi (SIÅÅ) för presentation av aktuell skärgårdsforskning samt diskussion kring frågor som rör skärgården och våra svenska kustbygder.

WEBBSIDA: www.skargard.fi

ANSVARIG UTGIVARE: SIÅÅ

CHEFREDAKTÖR: Nina Söderlund,
e-post: nsoderlu@abo.fi
Tfn: +358 (0)50 5278180
Postadress: Arken, Fabriksgatan 2G,
20500 ÅBO, Finland.

Tidskriften Skärgård utkommer med 4 temanummer per år.

ÅRSPRENUMERATION (fortlöpande) kostar 46 € i Finland och 50 € utomlands. Lösnummer 20 €.

PRENUMERATIONER via www.skargard.fi
eller Anita Julin, tfn: (02) 215 4944,
e-post: anita.julin@abo.fi

LEDNINGSGRUPPEN FÖR SIÅÅ

Utbildningsplanerare Nina Söderlund,
suppl. vicedirektör Tina Engblom.

Professor Jan-Åke Törnroos,
suppl. kommundirektör John Wrede.

Professor Kjell Andersson,
suppl. intendent Kasper Westerlund.

Docent Mikael von Numers,
suppl. professor Marko Joas.

Koordinator Katja Bonnevier,
suppl. utvecklingschef Gunilla Granberg.

Pia Prost, FÖSS (Finlands öar - Suomen saaret)
suppl. skärgårdsombudsman Sami Heinonen.

Studerande Amanda Enberg,
suppl. vuxenstud. Charlotte von Haartman.

Konstsamfundet

William Thuringss stiftelse
Undervisnings- och kulturministeriet
Tidskriftscentralen rf.
Stiftelsen Martha och Albin Löfgrens kulturfond

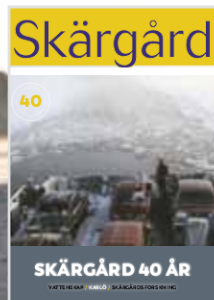
LAYOUT, OMBRYTNING OCH PRODUKTION:

Gosmos Factory Ab, Åbo

TRYCK: Grano Oy, Vasa

© 2017 Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi

ISSN 0356-9381

PÄRMEN: Färjan mellan
Pargas och Nagu.
Isvinter på 1960-talet.
Foto: Ralf Nikander.

40 år

Detta nummer av Skärgård tar avstamp i 1970-talet, då både Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi och lite senare tidskriften Skärgård såg dagens ljus. Flera artiklar ser därför bakåt 40 år och några foton tagna av Ralf Nikander på 1970-talet är med av samma orsak. Lite nostalgi alltså.

Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi tillkom 1976 efter en diskussion där några ålänningar (enligt hörsägen) ursprungligen hade tänkt sig ett nordiskt skärgårdsinstitut placerat på Åland. Att det sedermera ändå blev Åbo hade säkert att göra med att institutet uttryckligen behövde närheten till Åbo Akademi. Även om ordet ”nordiskt” inte funnits i namnet har ändå de nordiska kontakterna alltid haft en viktig roll. På många andra håll är dock öarna betydligt större och det har ibland varit svårt att hitta en plats för den geografiskt otroligt splittrade finländska och åländska skärgården i olika former av nordiskt ö-samarbete.

Skärgårdsinstitutet har aldrig fungerat som ett forskningsinstitut utan har haft information och popularisering av vetenskap som sin huvudmålsättning. Därför behövde man givetvis redan i början en egen tidskrift. Skärgård har nu utkommit oavbrutet med 40 årgångar, 4 nummer per år och antalet skribenter är så många att man inte kan

räkna dem alla. Men närmare 1000 är en tippning som säkert ligger ganska nära sanningen. Antalet artiklar är mellan 1500-2000. Om nästan allt mellan himmel och jord, förutsatt att det gällt skärgård. I början hade man nästan inga medel och inga prenumerationsavgifter heller, utan levde på några enstaka finlandssvenska annonsörer. I intervjun med professor Erkki Leppäkoski, som var med från början, framgår att i början åkte professorerna omkring i bygderna längs kusten för att berätta om sin forskning. I dag är det de årliga ”Forum för skärgårdsforskning” i Skärgårdscentrum Korpoström tillsammans med Skärgårdshavets biosfärområde som för ut forskningsinformation och är ett forum för möten mellan skärgårdsbor och forskare.

Så småningom började Stiftelsen vid Åbo Akademi bidra till finansieringen för Skärgård, och en prenumerationsavgift infördes. Redaktörerna har under dessa årtionden inte varit så många: Margareta Nybacka-Willner, Carina Nynäs, Ea Blomqvist, Martin Öhman, Agneta Andersson och Håkan Eklund. Alla goda skribenter.

SKÄRGÅRDSINSTITUTET HAR särskilt sedan 1995 lett och deltagit i många projekt som berör skärgårdsutveckling. Under tiden då *Paula Lindroos* var ordförande igångsattes

många projekt som berörde bl.a. fiskodling, kunskap om fisksjukdomar o .dyl. ”Fyrkantig fisk” var ett nydanande projekt i tiderna då man för första gången använde distansutbildning som metod. Det passade förstås utmärkt då fiskare och skärgårdsbor förstås inte kunde förväntas resa långa vägar för fortbildning. Skärgårdsinstitutet har varit med i projekt av allehanda slag: uppgörandet av byaplaner, kvinnligt företagande, turism, lokal kultur, inflyttning/utflyttning, historia osv. I dag är det skapandet av en ny pilgrimsled, på engelska kallad St Olav Waterway, som är ett skärgårdsprojekt i enlighet med dagens trender.

I BÖRJAN av 2000-talet genomförde Skärgårdsinstitutet ett stort projekt i samarbete med Framtidsskärningsinstitutet i Åbo: ”Framtidsscenarioer för Åboland”. I det involverades hundratals aktiva personer i Åboland och det handlade inte bara om vad man trodde att skulle ske i framtiden utan också om vad man ville att skulle ske före 2025. När jag tittat lite på svarenkäterna är det lätt att konstatera att det är ofattbart svårt att förutspå framtiden. De flesta trodde t.ex. inte alls på några som helst kommunsammanslagningar i Åboland... Hade man då före 2008 vetat att vi kommer att få Sote på nacken, ja då hade säkert de flesta kommunsammanslagningar blivit ojorda. Också i skärgården. En kristallkula skulle ha behövts.

SOM LANDSKAPSRÅDET *Olav Jern* skriver i detta nummer har det tyvärr ofta varit så med statens skärgårdspolitik, att när den ena handen gett så har den andra tagit. Nyligen blev igen ett nationellt skärgårdsprogram överrättat till ministern, och det programmet behandlar skärgården som en helhet i motsats till olika sektorprogram. Ändå är det fortfarande så att de olika ministerierna har skyggglappar som hindrar dem från att se ens lite åt sidorna. Tyvärr.

Foto: Håkan Eklund.

Riksdagsledamot *Stefan Wallin* (som är en i raden av andra bemärkta herrar som jobbat för skärgården och dessutom skrivit i tidskriften Skärgård såsom Jan-Magnus Jansson, Christoffer Taxell, Jan Erik Enestam) skriver om milstolpar i skärgårdens utveckling. Vilka är de kommande milstolparna? Digitaliseringen är redan här sedan länge, så när är det dags att analysera hur robotiseringen kommer att påverka skärgården? Det kommer tidskriften Skärgården säkert belysa, bland tiotal andra ämnen, innan 50-årsdagen firas.

Ett stort tack till det otroligt stora antal människor som bidragit till att tidskriften finns kvar och mår bra! Kom i håg att ta kontakt om ni har intressanta uppslag för artiklar. Skärgård är ett forum för dokumentation som ibland är det bästa sättet att nå ut till skärgårdsintresserade.

GOD JUL OCH ETT GOTT NYTT ÅR!

Nina Söderlund

Skärgården som politisk passion

Text: Stefan Wallin

I nledningsvis ett tack: det finns alla skäl att lyfta på hatten för Tidskriften Skärgårds 40-års jubileum. I fyra decennier har tidskriften tillgodosett alla skärgårdsvänner med allt mellan värdefulla hårdfakta till romantiska betraktelser kring skärgårdstrakterna, då och nu, längs med hela vårt lands kust. Att man i synnerhet i senare tid med mestadels frivilliga krafter kan producera material av så hög klass är beundransvärt. Det är ett mycket värdefullt arbete teamet bakom tidskriften gör.

FRIVILLIGA KRAFTER, säg eldsjälur, har alltid varit viktiga för skärgårdssamhällena. Så var det för 140 år sedan, för 40 år sedan - och så är det idag. Utan de människor, med genuint intresse för skärgården och dess invånarens välmående, som jobbar och stretar i olika föreningar, byaråd och talkogrupper ute i skärgården skulle sammanhållningen och livskvaliteten vara en helt annan i skärgårdsbyarna. Ta bara alla de som är verksamma i de frivilliga brandkårerna och i motsvarande verksamhet som till sin karaktär är betydande för grundtryggheten ute på öarna – de öar, som är svåra att nå för myndigheterna från fastlandet.

Vid sidan av att vi applåderar skärgårdsbornas anda och vilja att sträva åt samma håll ska vi inte tillåta att statsmakten och andra offentliga myndigheter nedgraderar eller negligerar skärgården. Vi bör ständigt påminna beslutsfattare på alla nivåer om vikten av en levande skärgård och dess kulturarv. Statsmaktens förståelse för skärgårdens behov har dock kommit att variera de senaste fyrtio åren.

Man kan väl säga att guldåren för statsmaktens behandling av skärgården inföll i slutet av 70-talet och under 80-talet. Då öronmärktes mycket projekt och stöd för

skärgården. Något som vid denna tidpunkt hade stor betydelse för Åbolands skärgård var beskedet om att upprätta högstadieskolor i Houtskär, Korpo och Nagu. Till exempel i Houtskär mångdubblades födelsetalet under en femårsperiod efter att det blev klart att högstadieskolorna kommer till, när det tidigare fötts kanske 2-3 barn per år föddes det plötsligt 10-12 barn per år.

Självfallet finns det alltid också andra incitament för att skaffa barn, eller försöka göra det, än nivån på den lokala offentliga servicen. Men den betydelse en existerande förutsägbar, trygg uppväxtmiljö har för hela familjen skall inte underskattas.

Skärgårdslagen stiftas

En annan viktig milstolpe för skärgården var 1981 när Skärgårdslagen stiftades. Skärgårdslagen förpliktar staten och kommunerna att arbeta för att trygga skärgårdens näringar, trafikförbindelser, service och miljö. Skärgårdslagen betydde också instiftande av skärgårdsdelegationen, som utses av statsrådet och bevakar skärgårdens intressen och där jag personligen har äran att sitta med denna valperiod. Förutom att skärgårdsdelegationen tack vare sin parlamentariska bredd och regionala representativitet än idag är ett viktigt organ för att se efter skärgårdens intressen skall vi aldrig ge upp detta principiella krav: att skärgårdslagen fortsättningsvis binder statsmakten till att se efter skärgårdens behov och beakta effekterna för dessa trakter i allt väsentligt beslutsfattande kring trafik och annan central samhällsservice. Detta bör alltid påpekas av skärgårdens försvarare när samhället står inför ännu en förändring. Vem skall lyfta på kattens svans om inte katten själv?

Hjalmar Mattsson i Korpo-Jurmos första bil, en Simca. "Det var bråttom med köpet, jag hann inte testa att motorn gick, bara att lamporna fungerade". 1960-talet. Foto: Rolf Nikander.

FUNGERANDE FÖRBINDELSER har alltid varit en förutsättning för att man ska kunna leva och verka ute i våra skärgårdskommuner. Förbindelserna har i regel skötts med landsvägsfärjor och förbindelsebåtar, och glädjen har varit stor varje gång farkosterna har uppdaterats eller förnyats, nu senast med Elektra mellan Pargas och Nagu. Att tryggt och säkert i alla väder kunna ta sig hem är en grundläggande rättighet. Därför skall skärgårdstrafiken betraktas som väg över vatten, en livsbetingelse för dem som inte har några alternativ. Därför var det också rätt att planerna på försök med användaravgifter i skärgårdstrafiken kunde skjutas i sank. Vi talar om grundläggande samhällsservice, inte om nöjesäkande.

Det kanske allra viktigaste infrastrukturprojektet i Åbolands skärgård under senare år är broförbindelsen mellan Kasnäs och Lövö i Kimitoöns kommun. Bron, som byggdes 2011, har varit betydande när det gäller att utveckla näringslivet och turismens förutsättningar ute på Kasnäsudden och på de närliggande skärgårdsöarna, samt att förenkla vardagen

och tryggheten för de fast bosatta på Kasnäsidan av bron. Nu bör vi outtröttligt fortsätta arbeta för en motsvarande fast förbindelse mellan Pargas och Nagu, med bland annat de goda erfarenheterna från Lövö-Kasnäs förbindelsen som vägbast. Att broprojektet mellan Pargas och Nagu är totalekonomiskt lönsamt för samhället då driftskostnaderna för färjorna och köandet faller bort är ett trafikpolitiskt men också nationalekonomiskt faktum. Snart får Karlö sin bro. Samma byggargument, i kvadrat, kan användas också för Pargas-Nagu, detta livligast trafikerade färjepass i hela landet.

I detta sammanhang kan också nämnas milstolpar såsom slutförandet av elektrifieringen av öarna. De sista där elljuset rändes var Brännskär-Grötö-Stenskär-Gullkrona 1988, Berghamn och Nötö 1989, Aspö 1993, Bodö-Trunsö-Jurmo-Utö och Lökholm-Borstö-Vänö på 1990-talet. En viktig milstolpe var också införandet av skärgårdstillägg i statsandelssystemet för 30 år sedan. De har betydelse än idag. År 2017 och 2018 får Pargas ungefär 5,9 miljoner euro och Kimitoön 2,6 miljoner i

skärgårdstillägg. Betydelsefullt var också beslutet att efter 1995 särskilt beakta skärgården i EU-politiken och fördelningen av EU-stöd och via de nationella stödområdena samt i fördelningen av Interreg-, Leader- fiskeri- landsbygds- och andra stöd. Exempelvis byggandet av hotellet, badinrättningen och fiskförädlingsfabriken i Kasnäs har fått EU-pengar och nationella stöd.

Utvecklandet av turismen

Turismens betydelse som näringsgren i skärgården stärks för varje år. På det kommunala planet har man i hela Åbolands skärgård gjort målmedvetna satsningar på turismen. Ett konkret exempel var i tiden Skärgårdens ringväg som binder samman största delen av den natursköna åboländska skärgården i ett paket för den mobila turisterna, inklusive cyklisterna. Att efterfrågan finns för att fortsätta utveckla skärgårdsturismen i regionen bevisas genom

att det erkända resemagasinet Mondo utsett Skärgårdens ringväg till årets inhemska resmål 2017. I fjol fick Kimitoön samma erkännande.

UTVECKLINGEN AV ÖRÖ, detta forna militära forte, till ett stort turistdragplåster har gått som på räls efter att Försvarmakten gett allmänheten och företagare tillträde till ön. Forststyrelsen förtjänar ett erkännande för sin aktiva roll i utvecklandet av ön till det den är idag. Modiga entreprenörer har sett möjligheterna och genom investeringar sett till att besöksnäringarna på Örö kunnat växa till sig på ett hållbart sätt - utan dåliga kompromisser för öns unika ekosystem.

Också vad gäller förvaltningsgränser och reformer har skärgården varit i händelsernas centrum. Kommunsammanslagningarna som resulterade i nuvarande Pargas stad och Kimitoöns kommun år 2009 är en av de förvaltningsmässigt sett största händelserna i regionen. Fusionen av skärgårdskommunerna föregicks av eldfångda, men ändå

framfördskärsbo är fortfarande en houtskärsbo. Samarbete och framåtanda är dock fortsatt viktigt, ja, allt viktigare. Alla som bryr oss om en fortsatt levande skärgård bör dra åt samma håll för att utveckla våra bygder.

ETT STÄNDIGT orosmoment i skärgården är miljön. Vår unika arkipelags välmående har orsakat mycket oro under åren. När vi för 40 år sen slängde oss i plurret och lät hunden simma och dricka havsvatten utan oro för blågröna alger, är det idag ställvis ont om varma sommardagar då vattnet är rent, svalkande och välkomnande. Eutrofieringen och övriga förändringar i miljön spökar i bakgrunden. En tid såg det ut som att vi för gott får ta farväl av några av våra mest karakteristiska arter – till förmån för arter som skarv och säl. Här är faran ingalunda över, ta bara förutsättningarna för yrkesfisket och fiskodlingen. Sedermera lyckades vi dock rädda exempelvis havsörnen, som nu är mycket livskraftig i den åboländska skärgården. En ren skärgårdsmiljö kräver kontinuerliga insatser, både på ett lokalt och globalt plan. Vi måste kämpa för att bevara vår vackra skärgård även för kommande generationer. Än är det inte för sent.

ARTIKELFÖRFATTAREN

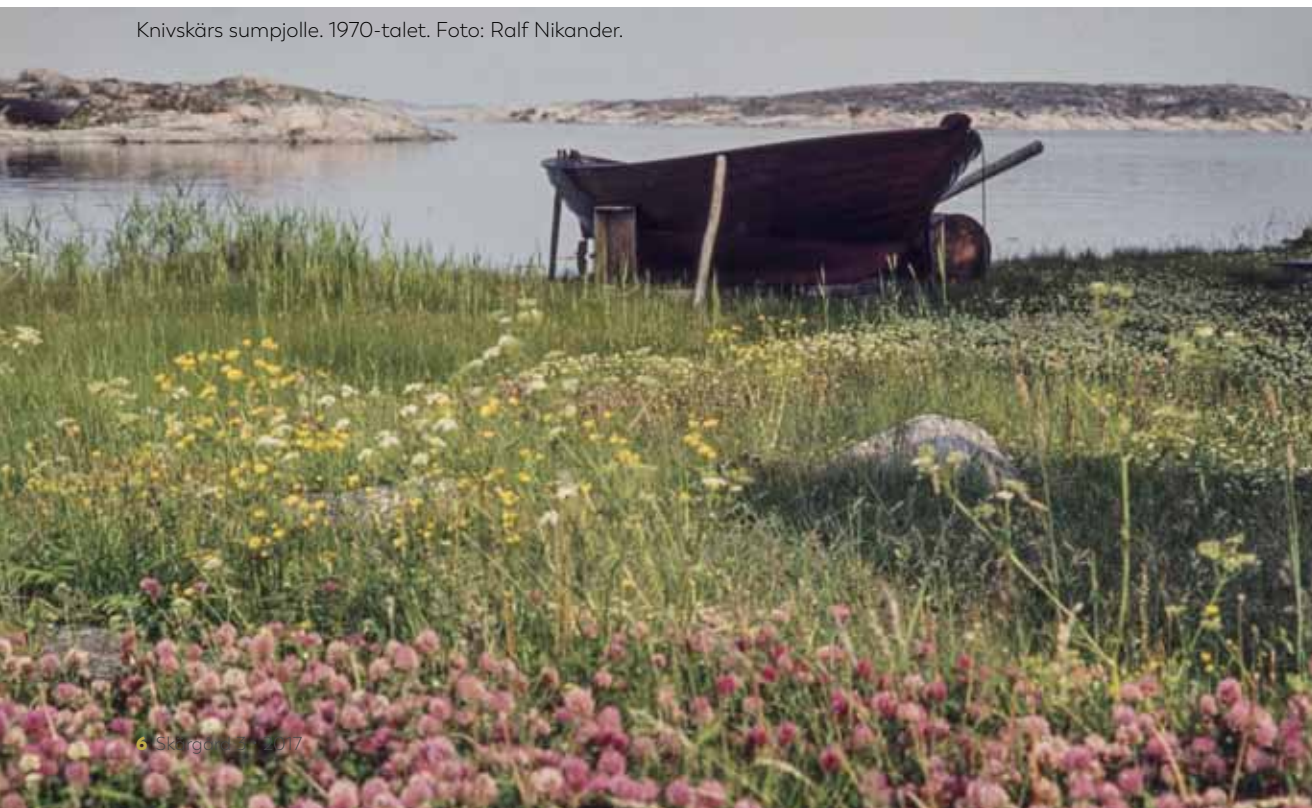
STEFAN WALLIN, riksdagsledamot, SFP, Åbo.
E-post: stefan.wallin@riksdagen.fi

KAMPEN FÖR bevarandet av en levande skärgård har alltid krävt sina intressebevakare både lokalt, regionalt och nationellt. De som talar nog talar vackert om landsbygdens och glesbygdens behov ser inte nödvändigtvis också skärgården och dess specialbehov framför sig. Själv har jag sedan snart elva år tillbaka äran att i riksdagen dra mitt strå till stacken, nu också i egenskap av medlem i statens skärgårdsdelegation samt i den nya parlamentariska arbetsgruppen för gles bosatta områden. Utan ständig kontakt, stöd och goda råd från skärgårdspolitikens verkliga experter, skärgårdsborna själva, skulle detta arbete dock vara klart svårare, om inte omöjligt.

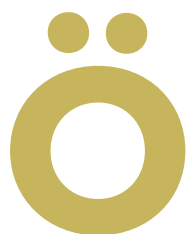
ETT VARMT TACK till de äkta skärgårdsvänner som genom att dela med sig av sina egna betraktelser, friskat upp mitt eget minne och bidragit till denna text. Ett stort grattis på 40-årsdagen till Tidskriften Skärgård, hoppas på åtminstone 40 år till av passionerad skärgårdsjournalistik. ■

Knivskärs sumpjolle. 1970-talet. Foto: Ralf Nikander.

Världsunika Österbottens skärgård

Text: Olav Jern

Österbotten är ett ungt landskap. Den senaste inlandsisen smalt för 10500 år sedan och Österbotten låg under vatten. Hittills har

jordskorpan stigit med 800 m och stiger nu med 8 mm/år, varför Österbotten växer med 2 km²/år. Byarnas vatten är oskiftade och i landskapets många kust- och skärgårdsbyar finns stora vattendelägarlag och skifteslag som ägare till vatten- och landområden. Bl.a. på detta sätt skiljer sig Österbotten från landets övriga kust- och skärgårdslandskap. Många tror felaktigt att delägarlagens innehav är offentlig egendom. Vattendelägarlagens och skifteslagens ägande är ett helt privaträttsligt ägande, i vilket delägarna har sina ideella andelar.

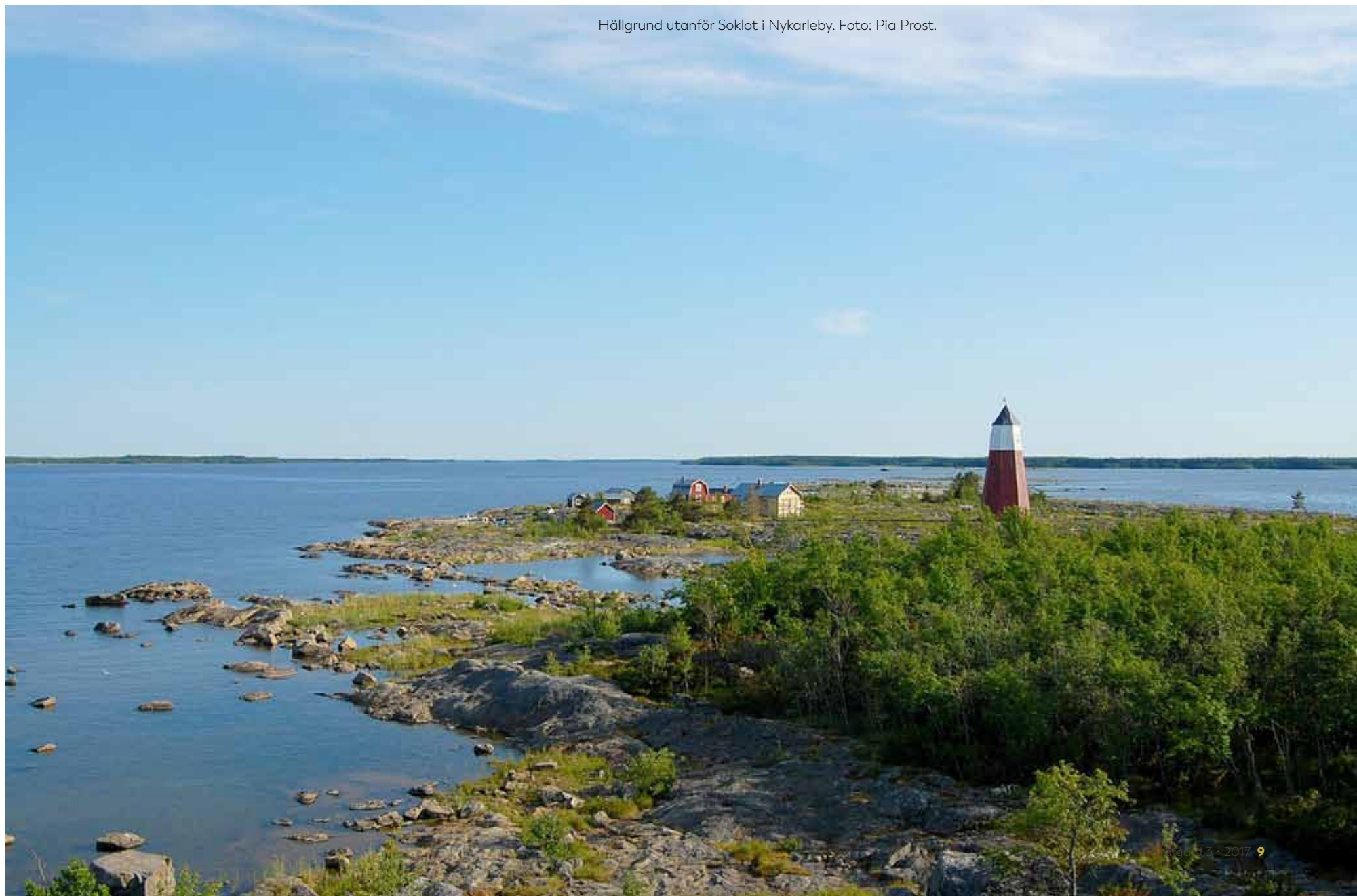
Österbotten i skärgårdslagen

Lagen om främjande av skärgårdens utveckling, populärt kallad skärgårdslagen (494/81), som varit i kraft sedan år 1981 förpliktar staten och kommunerna till att verka för trygghandet av skärgårdens levnadsvillkor, trafikförbindelser och annan infrastruktur, tjänster och miljö. Jag var justitieminister Taxells politiska sekreterare då lagförslaget efter ett omfattande utredningsarbete, som inleddes redan år 1977, skulle få sin slutliga utformning och ges till riksdagen år 1981. Det stora dilemmat var att ge lagen också ett

förpliktigande innehåll och inte enbart befrämjande syften. Och vi var nog inte riktigt nöjda med lagen till den del det gällde graden av sådana stadganden som verkligen förpliktigade olika myndigheter till åtgärder för skärgården.

Med facit i hand vet vi att sektorpolitiken i många frågor kört över skärgårdslagens intentioner och bestämmelser. Detta har synts alldeles särskilt, då staten dragit in och centraliserat för skärgården viktiga funktioner eller arbetsplatser t.ex. posten, lotsstationer och sjöbevakningsstationer. Ett

Hällgrund utanför Soklot i Nykarleby. Foto: Pia Prost.

viktigt resultat av skärgårdslagen har dock varit de extra statsandelar som skärgårdskommunerna har fått.

I det första beslutet på basen av den nya skärgårdslagen utsågs ingen skärgårdskommun i Österbotten men kommunerna Oravais med skärgårdssdelen Oxfångar, Malax med Bergö, Maxmo med Särkimo, Österö och Västerö, Korsholm med Björköby, Replot och Köklot, samt Närpes med Eskilsö utsågs till kommuner med skärgårdsdelar.

På dessa kommuners skärgårdsdelar tillämpades skärgårdslagens 9 §.

Det färskaste beslutet (statsrådets förordning 1089/2016) gäller från början av år 2017, och enligt det har Österbotten en skärgårdskommun, Malax, där kommundelen Bergös andel, ca. 10 %, av kommunens hela befolkning, är tillräckligt stor. Kommuner med skärgårdsdelar är Korsholm, Larsmo, Närpes och Vörå.

PARALLELLT MED arbetet med skärgårdslagen pågick i statsminister Koivistos regering arbetet med en ny regionalpolitisk lagstiftning, lagen om främjande av en balanserad regional utveckling (532/1981), och i den intogs den viktiga § 9 om stöd för skärgårdsområde. Enligt den kunde statsrådets kansli besluta att öar/ögrupper med fast bosättning men utan fast vägförbindelse skall hänföras till den första baszonen av fyra. Det innebar den högsta stödnivån för t.ex. företagsstöd. I Österbotten fick Eskilsö, Björköby och Replot samt Bergö denna status.

Betydelsen av de olika företagsstöd, som skärgården kan komma i åtnjutande av i Österbotten, har dock minskat betydligt, eftersom budgetmedlen i statsbudgeten så gott som helt avskaffats och de företagsstöd, som nu ges, härrör från EU:s strukturfondsprogram. Nivån på dessa medel har också radikalt minskat i Österbotten under den pågående strukturfondsperioden 2014-2020.

Österbotten i skärgårdspolitiken

Åtgärderna i och för skärgårdspolitiken återfinns i det nationella skärgårdsprogrammet. Skärgårdsdelegationen godkände den 2 juni 2017 det nuvarande nationella skärgårdsprogrammet ”Öar, hav, sjöar, älvar och strandzonen som faktorer i den regionala utvecklingen” för åren 2017–2019. Detta skärgårdsprogram innehåller 74 åtgärdsförslag. Förslagen är välmenande, men saknar alltför ofta stöd i det verkliga beslutsfattandet, vilket också syns i det nuvarande skärgårdsprogrammets utvärdering av tidigare program. Alltför få åtgärder har genomförts, medan många åtgärder, som står i strid med skärgårdsprogrammet, har genomförts. Detta syns också i Österbotten. Staten har inte beaktat de särskilda behov, som vår skärgård har.

Min bild av arbetet med skärgårdspolitiken på riksnivå är tyvärr den, att skärgårdspolitiken inte har något särskilt starkt genomslag hos ministerierna. Ministerierna är fjärran från skärgårdens vardag och känslan för det som skärgården verkligen behöver – arbete, kommunikationer och inkomster – är nog svag.

Men vilka instrument och medel finns att tillgå på landskapsnivå för att konkret stöda skärgården?

I de operationella mål 2-programmen för Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) under strukturfondsperioden 2007 – 2013 kunde skärgårdsområdena ges en prioriterad status. Detta gav möjligheter för riktade insatser till stöd för skärgårdens utveckling.

Under den nuvarande strukturfondsperioden 2014 - 2020 är Finlands strukturfondsprogram Hållbar tillväxt och jobb 2014–2020 ett riksomfattande program som inbegriper både Europeiska regionala utvecklingsfondens (ERUF) och Europeiska socialfondens (ESF) åtgärder. Skärgårdens

behov har ingen prioriterad ställning men företagsstöd och utvecklingsstöd beviljas på basen av programmet av Österbottens NTM-central och Österbottens förbund. Men medlen är mindre än under föregående strukturfondsperiod.

FÖR SKÄRGÅRDEN är EU:s gemensamma jordbrukspolitik och fiskeripolitik, som har sina egna program och utvecklings- och investeringsmedel genom Europeiska landsbygdsfonden och Europeiska fiskerifonden, allt viktigare. Landsbygdsprogrammet för den nuvarande strukturfondsperioden ger goda möjligheter till stöd för inte enbart jordbruk utan också annan företagsverksamhet i skärgården. Österbottens NTM-central är ansvarig för dessa insatser. Vi vet också, att jordbruket i

skärgården inte har några möjligheter att överleva utan välanpassade och tillräckliga stöd.

AKTIONSGRUPPERNA INOM Leader, EU:s instrument för lokal utveckling finansierat via Europeiska landsbygdsfonden, har välanpassade medel för skärgårdens utveckling och det är en av de verksamhetsformer, som allra bäst har kunnat beakta skärgårdens behov. I Österbotten genomför Aktion Österbotten r.f. med framgång sitt Leader-program. Programmet ”Österbottens kusttrakter 2020 – möter behoven hos lokalt livfulla gemenskaper” är landets största Leader-program med en totalbudget om 19,7 miljoner euro, varav de offentliga medlen (EU, staten och kommunerna) utgör 12,8 miljoner euro.

Östra Norrskär. Foto: Vincent Westberg.

Medlen används för lokala insatser och också för direkta företagsstöd. Dessa åtgärder har mycket stor betydelse för Österbottens skärgård.

KUSTAKTIONSGRUPPEN ÄR också en del av Aktion Österbotten r.f. och förvaltar medel från Europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF). Kustaktionsgruppens syfte är att främja fiskerinäringen inom Aktion Österbottens verksamhetsområde, på den österbottniska kusten från Kristinestad till Karleby. Den kan bevilja projektmedel för projekt som lyfter och främjar fiskerinäringen i enlighet med strategin Österbottens kusttrakter 2020 – gröna näringar på en blå åker. Totalbudgeten för perioden 2014-2020 är ca 1,5 miljoner.

Fiskerifonden är också utöver Kustaktionsgruppen ett viktigt instrument för att utveckla fiskerinäringen i skärgården. Men den stora frågan är dock, huruvida Finland längre på allvar ens vill utveckla ett yrkesfiske som ger sina utövare en möjlighet att leva på fisket. Det är mycket paradoxalt, men ett land så rikt på hav och sjöar, som Finland är, har lyckats nästan eliminera denna för skärgården naturliga näring. Det är skamligt hur staten har behandlat våra yrkesfiskare och vårt yrkesfiske. Fisk är en

Andra sjön. Foto: Pia Prost.

naturresurs som bör utnyttjas. Kustfiskarna är de som klarar av att ta tillvara denna naturresurs. Utan kustfisket har vi inte tillgång till inhemsk naturfisk året om. Alternativet till detta är att vi importerar allt mer fisk från utlandet. Denna sanning borde vara glasklar för alla beslutsfattare i vårt land, men har medvetet förträngts.

Jag har på 2000-talet varit med i tre olika utredningar på jord- och skogsbruksministeriet rörande rätten att fiska lax i våra havsområden. I varje utredning har det tydligt kommit fram de Helsingforscentrerade miljöorganisationernas och Lapplands totala ovilja att förstå betydelsen av kustyrkesfiskarnas behov att också kunna fiska lax. Samma oförståelse för Österbottens yrkesfiskares försämrade fångster går igen i debatten om den stora sälstammens och skarvfåglarnas inverkan på fisket. På den punkten ser det dock ut som om Naturresursinstitutet Luke äntligen börjar tro på yrkesfiskarnas utsagor.

Skapade miljökonflikter

Miljö och turism är två begrepp som oftast nämns, då den urbana befolkningen nämner hur man skall hitta en framtid för skärgården. Och visst är de viktiga faktorer, som går hand i hand, men tyvärr har staten

tagit mycket med den ena handen då det gäller miljön och samtidigt glömt att uppfylla sina löften om att ge resurser med andra handen. Trovärdighetsproblemet är uppenbart.

Som landskapsdirektör hamnade jag in i rätt många situationer, där Österbottens förbund antogs vara räddaren och fredsmäklaren i ett läge då det skurit sig mellan statens miljöintressen och lokalbefolkningens intressen. För att kunna ta bort en del av misstron måste nog de statliga miljömyndigheterna både regionalt och centralt noggrant fundera igenom sina strategier och se till att miljöåtgärder åtföljs av sådana aktiva, ekonomiska satsningar, som gör talet om skärgårdsmiljöns unika värden trovärdigt. Och nu gäller det inte bara naturmiljön utan också kulturmiljön, som håller på att utplånas och är i desperat behov av stödåtgärder för att ens en liten del av den unika kulturmiljön i skärgården skall kunna räddas.

Kusten och skärgården i Österbotten omfattas av många statliga och överstatliga skyddsprogram:

- Basprogrammet för myrskydd, beslut 19.4.1979 och 26.3.1981
- Programmet för skydd av fågelrika insjöar och havsvikar, beslut 3.6.1982
- Skyddsbeslut för Mickelsörarna, beslut 24.8.1989
- Strandskyddsprogrammet, beslut 20.12.1990
- Skyddsprogrammet för gamla skogar, beslut 27.6.1996
- Närverket Natura 2000, beslut 20.8.1998, 8.5.2002 och 2.6.2005

AREALEN FÖR Natura 2000-områdena i Österbottens skärgårds- och kustområden är 170 000 ha och övriga skyddsområden 181 000 ha, vilka delvis överlappar varandra. För att få en jämförelse kan jag nämna att den odlade arealen i Österbotten är 176 500 ha!

Vasa, Larsmo, Korsholm och Korsnäs har den största andelen skyddad landareal.

Ombildandet av dessa olika skyddsprogramens områden till naturskyddsområden enligt naturvårdslagen, antingen på statliga områden, som inlösts eller funnits i statens ägo, eller på områden, som tillhör enskilda, har varit en lång och smärtsam process i Österbotten. Och denna process pågår ännu. Många konflikter har satt djupa spår hos skärgårds- och kustbefolkningen, och misstänksamheten mot statens företrädare har vuxit.

Jag skulle sammanfatta denna konfliktsituation med orden ”den förlorade symbiosen”. Traditionellt har sambanden mellan statens företrädare i form av lotsar, fyrvaktare, farledsanläggare, sjöbevakare m.fl. varit mycket starka och positiva, inte minst därför att dessa uppgifter gav jobb och utkomst i skärgården. Nu har dessa uppgifter centraliserats bort och istället är statens representanter i huvudsak miljöförvaltningens företrädare, som förverkligar utifrån kommande påbud och som tyvärr har haft en alltför dålig förmåga att kommunicera med skärgårdsbefolkningen. Den kollektiva upplevelsen är att staten har rustat ned sin service till skärgårdsbefolkningen och ersatt den med ett förmynderi. Det kommer att krävas en tydlig insats från statens sida för att undanröja denna konfliktsituation och då räcker det inte med att komma halvvägs över bron.

Replotbron – den stora landvinnningen

Tillkomsten av Finlands längsta bro år 1997, Replot-bron, var en viktig landvinnning och resultatet av en fyra decennier lång kamp för en fast förbindelse, som förenar skärgårdsbyarna i de tidigare kommunerna Replot och Björköby med fastlandet.

Det fanns förstås skeptiker, men den konsekvensuppföljning, som Österbottens förbund gjorde under åren 1997 – 2007, visade entydigt att bron hade en positiv betydelse. Befarade negativa miljökonsekvenser har inte noterats och bl.a. antalet barnfamiljer ökar, speciellt i Replot och Södra och Norra Vallgrund.

I Maxmo, som numera är en del av Vörå kommun, har fastlandsdelen förenats med skärgårdsdelen, först genom en färjeförbindelse och sedan genom en bro. Efter detta finns det endast två landsvägsfärjor i Österbotten – den som förenar Eskilsö i Närpes med fastlandet och den som förenar Bergö i Malax med fastlandet. Det som är speciellt med dessa två färjor är att de inte förenar skärgårdsdelen direkt med den kommun, där skärgårdsdelen ingår. Eskilsö-färjan förenar ön med Kaskö och Bergö-färjan förenar ön med Korsnäs. En utveckling av dessa skärgårdssamhällen skulle på sikt betjäna av en fast förbindelse.

Världsarvet Höga kusten – Kvarkens skärgård

Det var en lång resa att få Kvarkens skärgård godkänd som världsarvsobjekt. Den började år 1996 och den 12 juli år 2006 nådde den sin första kulmen: UNESCO:s världsarvskommitté beslöt att uppta Kvarkens skärgård på UNESCO:s världs-arvslista som en utvidgning av Höga Kusten i Västernorrland i Sverige, som upptogs på UNESCO:s världsarvslista år 2000. Resan skulle inte ha varit möjlig utan den äkta övertygelsen om att Kvarkens skärgård är något unikt, inte bara i Finland utan att den också är det mätt med de stränga kriterier, som ingår i UNESCO:s stadgar över världsarvens godkännande. Men det räckte förstås inte med en subjektiv övertygelse, utan ansökan måste innehålla en objektiv bedömning av de unika värden, som objektet anses representera. För Kvarkens del står de att finna i de geologiska kriterierna

och det är geologernas och Geologiska forskningscentralens förtjänst att de kunde framläggas på ett sätt som övertygade UNESCO:s världsarvskommitté. Beslutet skulle heller inte varit möjligt utan det goda gränsregionala samarbete som Österbotten har med Västernorrland. Det var nämligen inte särdeles enkelt att övertyga Västernorrlands dåvarande landshövding Gerhard Larsson om nyttan av att låta världsarvet Höga Kusten utvidgas med Kvarkens skärgård.

TILLKOMSTEN AV Kvarkens världsarv bygger på det lokala och regionala initiativet och dess fortsatta legitimitet måste också bygga på det lokala och regionala intresset, trots den formella kostym som UNESCO:s världsarvsbeslut ger åt Kvarkens skärgård. Värden om det unika världsarvet måste ha en stabil förankring hos de människor och de lokalsamhällen, som under århundraden har vårdat och skött om en miljö, som är så unik att den saknar motstycke i den övriga världen. UNESCO:s världsarvsregler kräver också detta, vilket är mycket väsentligt och mycket klokt.

Kvarkens världsarv har gett Österbotten och i synnerhet de berörda kommunerna ett förväntningsvärde beträffande möjligheterna att använda vår steniga skärgård på ett nytt och annorlunda sätt i det regionala utvecklingsarbetet. Kvarken har inte tidigare getts någon särskilt framträdande roll i bedömningen av de olika landsdelarnas kvaliteter, utan snarare på åskådarplats fått betrakta hur Insjö-Finland, Åbolands skärgård, Lappland och östra Finlands tysta skogar lyfts fram i marknadsföringen av Finland. Bilden av Finland utåt i världen har inte innehållit element från vår skärgård, utan givits innehåll från andra delar av landet.

Det är därför något av ett paradigmskifte i synen på vårt land, då naturens första ”Nobelpris” till vårt land överräcktes till oss här i Kvarken. Det syntes tydligt i

massmedias intresse för Kvarkens skärgård efter UNESCO:s världsarvskommittés beslut sommaren 2006. Intresset var stort och bakom intresset ritade journalisterna in en – antingen uttalad men ofta också outtalad – fråga: varför just Kvarken, varför inte Lappland, varför inte Åbolands skärgård, varför inte Insjö-Finland. Svaret gör oss stolta idag: Kvarken är så unik att den står för värden som UNESCO:s världsarvsordning betecknar som ”outstanding values”. Och dessa unika värden har nu fått sin licens: naturens ”Nobelpris”. Det är en stor upptäckt för omvärlden. Det handlar om att vi på det nationella planet, och också internationellt, fått en helt ny medial bevakning av vår unika skärgård och inom turismnäringen så måste man på ett nytt sätt beakta Kvarkens världsarvsstatus.

Genom att världsarvet är ett gränsöverskridande världsarv tillsammans med Höga Kusten i Västernorrland, finns det något extra spännande med vårt världsarv, som också kan utöva lockelse. Dessutom kan vi dra nytta av världsarvens speciella, från varandra avvikande profil: höga kusten kontra låga kusten.

Världsarvet skall också kunna ge vår Kvarkenskärgårds historia, legender, levnadsöden, byamiljöer, näringar och förstås människor en plats på världskartan. Och det innebär att vi ger rättvisa åt Kvarkens folk – kusthavets folk – bland andra folk, som har varit tvungna att leva under svåra och stränga naturförhållanden. De olika näringsfångens årscykel hade en bestämd tidsrytm med olika i varandra invädda uppgifter, som alla skulle göras enligt naturens villkor. Fisket hade sin tid, jordbruket liksom färskötseln hade sin tid, säljakten hade sin tid, skogsbruket hade sin tid och hantverket hade sin tid. Det var denna årscykel av näringar invädda i varandra som gav kust- och skärgårdsbefolkningen dess socioekonomiska ställning. Men det fanns också annat som påverkade.

Låt oss tänka på världens första nätknytningsmaskin, som kunde knyta dubbel pålstek, Den såg sin tillkomst ute i Björköby genom en tusenkonstnär, som hette Anders Ohls. Han var jordbrukare och fiskare. Han skrev och målade allmogemöbler, och så var han en skicklig konstruktör. Anders Ohls gav upphov till en omfattande industriverksamhet för tillverkning av olika fångstredskap. Koncentrationen av denna verksamhet var särskilt påtaglig i Vasa, Björköby och Replot. Världsarvets attraktionskraft kommer således också att ge rättvisa åt de skärgårdssamhäl- lens historia, som har formats av de villkor naturen i världsarvet ställde - långt före vi ens tänkte på Kvarken som något världsunik och långt före vi visste vad världsarv är!

AVSLUTNINGSVIS VILL jag spika mina teser för en framgångsrik tillämpning av skärgårdspolitiken för skärgårdens fortbestånd:

Skärgården är helt beroende av fungerande kommunikationer och att möjligheter till en lönsam företagsambet, inte minst inom primärnäringarna, tryggas.

Och skärgårdskulturen skall värnas med en god historiekännedom om människornas traditioner och rötter.

Till dessa rötter hör i stora delar av vår skärgård det svenska språket. ■

Österbottens skärgård i korthet

Skärgårdskommuner Malax	
Kommuner med skärgårdsdel	
Korsholm, Larsmo, Närpes, Vörå	
Havsareal	10 256 km ² (56 % av totala arealen)
Strandlinje	10 961 km
Antalet öar	4249
Året runt bebodda öar utan fast vägförbindelse.	18
- fastbosatta på dem.	560
Delvis bebodda öar utan fast vägförbindelse	1501
- antal stugor	7811
- regelbundna användare av stugor	31 244
Totala antalet fritidsstugor	21 174
- regelbundna användare	84 696
Yrkesfiskare i havsområdet	129
Fritidsfiskare i havsområdet	37 000
Antal registrerade båtar.	14 073

ARTIKELFÖRFATTARE

OLAV JERN är hemma från Korsholm, bor på sin gamla hemgård i Gerby och är numera Vasabo. Efter lantmäteristudier vid Tekniska högskolan har Olav Jern jobbat som justitieminister Christoffer Taxells politiska sekreterare, som ombudsman för Svenska Österbottens landskapsförbund, som generalsekreterare för länsdelegationen vid länsstyrelsen i Vasa län och under åren 1994 – 2016 som landskapsdirektör för Österbottens förbund. Olav Jern har under sin yrkeskarriär deltagit i en stor del av de regionalpolitiska reformprocesserna och utredningarna i landet. År 2010 tilldelades han landskapsråds titel.

E-post: olav.jern@gmail.com

Foto: Anna Sand/Kvarkenrådet.

Med 40 års perspektiv på skärgårdsforskning - intervju med Erkki Leppäkoski

Text: Nina Söderlund
(intervju med Erkki Leppäkoski)

En av dem som skrev en artikel redan i det allra första numret av tidskriften Skärgård för 40 år sedan är professor Erkki Leppäkoski. Då behandlade han temat naturinventeringar.

Leppäkoski var med då Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi grundades och utnämndes vid samma tider till innehavare av landets första professorstjänst i ekologi och miljövärd. Enligt instruktionen från 1975 ”bör särskilt beaktas skärgårds-, kust och havsområden”, vilket ledde till att Leppäkoski blev en mångsidig föregångare i fråga om att skapa ny kunskap om miljösituationen i skärgården. Han var redan då mycket bra på att popularisera vetenskap, en kompetens som är lika värdefull i dag. Så småningom började universiteten, Åbo Akademi som ett av dem, ta steget ut till samhället och naturen utanför forskningens väggar. I början var verksamheten mycket lokal. Man gjorde bl.a. naturinventeringar och undersökningar av enskilda utsläpp.

Precis som i skärgården i allmänhet blev det vanligt med mångsyssleri också inom skärgårdsforskningen. Man började undersöka vägsvall vid Stockholmsfarleden, åländska insjöar, oljekatastrofers inverkan, farledsmuddring, sandsugning, vägbankar och fiskodling. En riktig palett av ämnen – alla fast förankrade i våra skärgårdar.

Ett i offentligheten diskuterat ämne var muddringen av Resoviken. En fördjupning för skeppsvarvets behov behövdes på 1970-talet och i dag har vi där ett världsberömt varv som efter många namnbyten heter Meyer Turku.

Åboregionens framgångar inom kemi- och livsmedelsindustrin (t.ex. oljeraffinaderi, fiskodling) har förstås haft mindre önskade effekter på närmiljön. I dag tar man bättre i beaktande miljöaspekterna än man gjorde vid den tid då tidskriften Skärgård började utkomma och Erkki Leppäkoski blev professor.

Livet var lokalt: inga specifika krav på internationalisering fanns då och det var inte nödvändigt att publicera forskningsresultat på engelska på samma sätt som nu. På den tiden satsade skärgårdsforskarna mycket på samarbete över ämnesgränserna, och samhällsvetare och naturvetare drog åt samma håll. Forskarna reste, under Skärgårdsinstitutets flagg, land och rike runt för att prata med och till kommuner och med människor i svensksbygderna, främst för att ”marknadsföra” ÅA:s färdigheter. Detta lyckades efteråt tänkt inte särskilt bra, kommunernas behov fick inte alltid respons i den akademiska världen och vice versa.

Erkki och en åländsk reporter förbereder en direkt radiosändning vid Östersjökongressen 1997. Foto: Tore Lindholm.

Miljö- och fiskeriförvaltning utvecklas

Mycket av dagens miljöförvaltning existerade inte i landet innan miljöministeriet grundades 1983. Efter det tillkom också länsstyrelsernas miljöavdelningar. Med tiden ökade behovet av miljöbiologer i kommunerna, vilket ledde till ökade krav på ÅA:s utbildningsansvar. Samma gällde även lärarutbildningen.

Senast på 1980-talet blev det klart att inte enbart innerskärgården utan hela Östersjön hade drabbats av övergödning. Klimatförändringen har lett till att också våra kuster berörs av den globala uppvärmningen. Främmande arter har flyttat in med fartygstrafik från olika världsdelar. En del av dessa nykomlingar lyckas överleva här och några förökar sig nästan hejdlöst åtminstone i början.

Forskarens ansvar

Efter de senaste somrarnas häftiga algbloomningar är vi alla mer än någonsin medvetna om att vårt hav inte mår bra. Det är något som även forskarna kan vara överens om. Men varför har forskarna gett så många och så olika svar på frågor, svar som gör tevetittaren eller tidningsläsaren förvirrad?

Här kommer vi in på känsliga men grundläggande frågor kring miljöforskningens moral och etik. Det är en fråga om sakkunskapens skyldigheter gentemot det samhälle som vänder sig till forskarna, för att få den bästa information som på forskningens nuvarande nivå kan fås om de aktuella miljöfrågorna.

Leppäkoski tar sig friheten att försvara den miljöforskare som prioriterar sitt vetenskapliga arbete och sin egen arbetsro framom alltför förhastade uttalanden för massmedia. Det finns ingen seriöst arbetande forskare som uttalar sig om t.ex. fågeldöden innan man vet orsaken, inte om rovfiskars

hälsosfarlighet innan man hunnit ta reda på de halter av miljögifter som normalt förekommer i området.

Det är viktigt, inte minst med tanke på miljöforskningens trovärdighet, att allmänheten kan betrakta experten som en verklig expert inom sitt eget forskningsområde, utan att denna innan han eller hon yttrar sig i offentligheten påverkats av samhällsekonomiska, partipolitiska o.a. icke naturvetenskapliga hänsyn. Den vetenskapliga bedömningen och det samhällsorienterade ställningstagandet bör hållas isär.

Det vore fatalt om allmänheten aldrig upplystes om den rätt allmänna missuppfattningen att miljöforskarna är något slags allvetare som kan väntas kunna ge svar och kommentarer på allehanda frågor oberoende av ämnestillhörighet. Miljöforskarna är långt specialiserade inom sina områden: kemister, geologer, skogsforskare, biologer, medicinare, samhällsvetare. Det som är nytt är det mångvetenskapliga angreppssättet som är kännetecknande för miljövetenskaperna.

MILJÖPROBLEMEN KOM in i Leppäkoskis liv i form av debatten kring kvicksilver i fisk hösten 1967. Aktörer i kvicksilverdramat var (och har upprepade gånger varit det sedan dess i fråga om andra miljöproblem) strömmingen, miljökemisten, biologen, yrkesfiskaren, myndigheten och konsumenten. För regin svarar ofta tidningspressen.

Lika tidlösa inslag i dramat har varit vissa attribut såsom oroväckande, hotfylld, ödesdiger, negativ, miljöfarlig. Manuskriptet, regissörerna, aktörerna och till och med replikerna har hållits praktiskt taget oförändrade sedan slutet av 1960-talet. Detta upplever Leppäkoski som deprimerande: många av den tidens miljöproblem står m.a.o. till stora delar olösta, samtidigt som nya och kanske ännu allvarligare hot uppdagats sedan dess. Orosmoln samlas på

himlen på grund av klimatförändringen, havet mår illa, arter utrotas, fiskfångsterna minskar.

De miljöproblem som lösts på något så när tillfredsställande sätt blir naturligtvis mycket snabbt bortglömda i massmedia. De faller sakta ned för att begravas i tystnadens hav. Miljöpessimismen är djupt rotad. "Good news are no news". Undantag från denna

negativism känns befriande. Är det inte hoppningivande att få läsa om hur bra havsörnsstammen återhämtade sig, tack vare naturskyddarnas räddningskampanjer, eller att sångsvanen, Finlands nationalfågel, igen häckar i nästan hela landet?

FALSKA FÖRHOPNINGAR och ogrundad utvecklingsoptimism skall man givetvis akta

sig för, men forskningens och mediernas uppgift är likaväl att inge hopp i den mån det finns underlag för det. Den politiska beslutsfattaren, industriledaren, tidningsläsaren och TV-tittaren bör – med forskarnas stöd – övertygas om att det lönar sig att arbeta för naturen och miljön i övrigt. Goda resultat kan fås, naturens gensvar på räddningsaktioner kan vara överraskande

En fältkurs på Husö biologiska station i maj 1988. I samma båt sitter dåvarande studenterna Patrik Kraufvelin (i fören, då hette han Karlsson) och Johan Granlund. Foto: Tore Lindholm.

ERKKI LEPPÄKOSKI

Nådendalsbo (f. 1941 Helsingfors) med doktorexamen i zoologi från Åbo universitet (då Turun Yliopisto). Marinbiolog i Bohuslän, senare intendent för Skärgårdshavets biologiska station på Sjalö, professor i ekologi och miljövård (Åbo Akademi) 1974-2005. Föreståndare för Husö biologiska station (ÅÅ) på Åland 1981-1992. Delegationen för Skärgårdshavet (ordf. i Biosfärsektionen), kursledare och föreläsare vid ett antal miljövårdskurser vid medborgar- resp. arbetarinstitut i Dragsfjärd, Helsingfors, Kimito, Korsholm, Mariehamn, Nådendal, Vasa, Väståboland och Åbo. Under åren 1990-2000 bl.a. Statens miljövetenskapliga kommission vid Finlands Akademi (ordf.), Östersjöfondens styrelse (Åland), WWF Finlands Östersjöarbetsgrupp (ordf.), ett flertal uppdrag inom Nordiska ministerrådet.

Kontakt: E-post: erkki.leppakoski@gmail.com

Foto: Christian Pleijel.

snabbt. För djupt inarbetad miljöpessimism leder till mental försumning och allmän hopplöshet. Det har varken vi eller våra barnbarn råd med.

Ett faktum är att många miljöforskare ständigt får byta roll under en arbetsvecka och ta på sig hatten som akademisk lärare, forskare, författare, kommittémedlem, föredragshållare, folkbildare, insändarskribent... Ut med forskningsinformationen, så klart, det kravet är rimligt. Dock, varje gång man byter hatt byter man även färg: det vetenskapliga språket bör bytas ut mot uttryck som går hem hos den nya målgrupp forskaren konfronteras med, graden av exakthet varierar från tillfälle till tillfälle.

Vilket är Leppäkoskis budskap i dag?

Ge mera utrymme för det positiva med naturen i ditt sätt att tänka och arbeta! I och med detta blir det inte mindre viktigt att motarbeta fortsatt miljöförstöring. Positivismen som livsåskådning och en drivande kraft för allt miljöarbete går ut på att bevara det fina hos biosfären – det levandes värld – genom att ge naturen en chans även i vår närmiljö.

Professor emeritus, FD *Erkki Leppäkoski*, en ”invandrare i Svenskfinland”, vill tacka havet för ett 50-årigt yrkesliv som varit värt att leva.

INTERVJUARE

NINA SÖDERLUND, pol.mag, ordförande för ledningsgruppen för Skärgårdsinstitutet vid ÅÅ, bosatt på Ramsö i Nagu.

E-post: nsoderlu@abo.fi
tfn: +358 50 527 8180

Foto: Håkan Eklund.

Femton år med tidskriften Skärgård

Text och bild: Håkan Eklund

Pärmbilden tog jag under en lunchpaus vid ett fotokursveckoslut i Brusaby, Kimito i augusti 2007 när jag gjorde en avstickare till Sagalund för att kolla i deras samlingar.

■ mars 2016 tillbringade jag en dryg vecka i Kuusamo-området med mina fotokursdeltagare från Axxell Utbildning där vi fotograferade kungsörn, lavskrikor och strömstarar samt vackra vinterlandskap uppe på

Riisitunturi. Bildmaterial och erfarenhet som de behöver i olika examensdelar för den Specialyrkesexamen för fotograf (med natur som kompetensområde) som jag är kursledare för efter att ha slutat som redaktör för tidskriften Skärgård.

KEKKONEN-NUMRET (nr 4/2015) blev ju mitt sista nummer, där Nina Söderlund ensam stod för innehållet. Ett värdefullt tidsdokument om Kekkonens relation till skärgård och skärgårdsbor. För att kunna illustrera textmaterialet reprofotograferade jag en massa gamla bilder, pressklipp samt de vykort som Kekkonen själv hade skickat från alla världens hörn åt sina holmgrannar Henry och Lahja Rosenberg på Sjalö i Houtskär, bilder som aldrig tidigare varit publicerade.

I BILEN GENOM ETT VINTRIGT landskap ner till Uleåborg, för att ta nattåget hem till södra Finland, hade jag tid att i lugn och ro tänka. Av någon anledning gick tankarna till alla historier om Kekkonen som naturfotografen och -entreprenören Lassi Rautiainen hade berättat om i Kuusamo, från den tid när han var pressfotograf i Kajana. Då kom jag att tänka på Skärgård, och kom ihåg att jag hade en deadline som närmade sig. Min gamla arbetsgivare hade begärt in en artikel om mitt redaktörskap som skulle in på deras hemsida. Till deadline hade jag tolv timmar. Väl installerad i min sovkupé öppnade jag min laptop och skrev en kort artikel. Jag var klar innan midnatt, mejlade materialet till Åbo Akademi och klarade deadline.

SOM RUBRIK till texten hade jag "En autodidakts betraktelser - 15 år med Skärgård. Så här skrev jag för CLL:s hemsida

i sovkupén i mars 2016:

Det kan inte förnekas, jag har lyckats fylla mitt liv med de mest osannolika jobb och uppdrag som jag teoretiskt sett kanske inte borde ha varit rätt kandidat för.

Ett av dem resulterade i femton år med tidskriften Skärgård som ges ut av Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi, som administrativt sorterar under Centret för livslångt lärande (CLL). I sig var det väl inget speciellt med det uppdraget, men med min bakgrund som skogsbruksingenjör, icke-akademiker, icke-journalist och icke-skärgårdsbo har det ju sina poänger. Däremot känner jag att man kan lära sig en massa saker på egen hand; en autodidakt är oftast orädd för det okända, motiverad och resultatfokuserad.

Eftersom jag älskade natur ville pappa att jag skulle ta över gården i Kimo ådal i Oravais och bli bonde, men det ville inte jag. Istället valde jag skogsbranschen. Att få vistas i skog och mark och på arbetstid kunna "kolla in fåglar", och dessutom få betalt för det, tyckte jag var en god idé. Så blev det också under 13 år i Finland och 7 år i tropikerna (i biståndsprojekt), som skogsbruksingenjör och skogsbrukslärare.

Men det har alltid bott en journalist i mig. I början av 1980-talet lyckades jag övertala Vasabladet att finansiera en reportageresa till USA och Kanada för att dokumentera svenskösterbottniskt emigrantliv. Jag tog tjänstledigt från mitt skogsmannajobb i Vasa och for till Amerika; ett äventyr som kunde fylla en hel bok. Det blev ett total reportagen om österbottningar i de mest varierande yrken och miljöer.

Utan att ännu kunna engelska tillräckligt bra lyckades jag efter Amerikaresorna nästla in mig i biståndsvännen. Första uppdraget resulterade i fem år som skogsbrukslärare i ett FN-projekt på Fiji-öarna i Söderhavet (1984-89) där jag lärde jag mig två nya språk. Sen blev det några år i södra Afrika.

Efter hemkomsten från Botswana 1994 blev det snuttjobb i åboländska EU-projekt där jag lärde känna tidskriften Skärgårds dåvarande redaktör Agneta Andersson från Jurmo. Vår kemi fungerade bra och när hon sensommaren 2000 ville ta tjänstledigt och behövde en vikarie kontaktade hon mig. På den vägen blev jag kvar i 15 år som redaktör på deltid. Eftersom jag inte har haft heltidsanställning sedan 1984 (när det bar iväg till Fiji) har jag lärt mig att leva med osäkerhet och snuttjobb som i sig blivit en livsstil. Det gäller att ha ett antal parallella jobb samtidigt. När redaktörspengarna för Skärgård drogs in 2015, kunde jag behändigt slinka över till Axxell Utbildning som kursledare för deras Specialyrkesexamen för fotografer; jag avlade själv denna examen 2011 som varit till stor nytta för tidskriftsarbetet.

Femton år med Skärgård har varit intressanta och jobbiga, men mycket kreativa. De ekonomiska resurserna har varit minimala. Det gällde att få in material från kunniga och upptagna experter utan att betala för det. Intresset för tidskriften var inte speciellt stort från ÅA:s sida under en stor del av tiden. Stödet från ledningsgruppen för tidskriften har däremot varit 100 procent.

Belöningen kom hösten 2014 när Skärgård, som en av två kulturtidskrifter i Finland, kunde ta emot Undervisningsministeriets kvalitetspris från kulturminister Pia Viitanen.

Motiveringen var följande:

”Skärgård är en tidskrift som kombinerar historia och nutid i sin beskrivning av livet i skärgården och kustområdena. Tidskriften dokumenterar inte enbart skärgårdslivet och är inte ett fönster till en exotisk värld. Det är en kulturtidskrift i ordets vida bemärkelse: tidskriften ger sin läsare en mångdimensionell bild av ett visst levnadssätt i fråga om såväl det materiella som det immateriella livet och dess förändringar.

Tidskriftens temanummer uppvisar oerhört engagerat redaktionsarbete där ett fint bildmaterial stöder ett innehållsmässigt mångsidigt artikelutbud av hög kvalitet och där det litterärt estetiska och det vetenskapliga för en dialog sinsemellan. Läsaren återvänder ofta till gamla nummer för att läsa någon artikel på nytt eller bara för att bläddra i tidskriften, ifall man ännu skulle hitta något nytt och intressant. Genom sin yrkesskicklighet och hängivenhet är Skärgård ett gott exempel för flera kulturtidskrifter som verkar vara gjutna i samma form och som specialiserat sig på endast ett snävt ämnesområde. Skärgård för tankarna till yrkesskickligheten hos en träsnidarmästare i traditionellt träbåtsbygge.”

Nu när jag läser om prismotiveringen, inser jag att detta är den enda gången under mina 15 år som redaktör som någon i skrift träffat så rätt angående tidskriften Skärgård. Att någon förstätt tidskriftens inre väsen så väl, känns nästan överkligt. Det är sällan som några textrader har gett mig så stor glädje som just dessa.

Min mor sade alltid att man skall sluta när det är som roligast, och det gjorde jag beträffande tidskriften. Eftersom Stiftelsen för Åbo Akademi insåg att de inte länge hade råd (!!!) att betala den anspråkslösa redaktörlönen (70 % anställning) från och med 2016, var det ju enkelt för mig att stiga åt sidan och fortsätta med något annat. Som kursledare på heltid vid Axxell Utbildning för en Specialyrkesexamen, fortsätter jag att jobba med det som jag älskar mest, det vill säga text och bild, nu i omvänd ordning. Ett privilegium.

MEN TILLBAKA TILL SKÄRGÅRD och mina 15 år som redaktör. Det som jag från början tog som ett rättesnöre hittade jag på tidskriftens första sida där följande står att läsa (gäller fortsättningsvis också idag):

”Tidskrift utgiven av Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi (SIÅA) för presentation av aktuell skärgårdsforskning samt diskussion kring frågor som rör skärgården och våra svenska kustbygder.”

Ibland undrar jag hur många som läst dessa rader, och förstätt dem? För att nu börja med bieffekterna med att som publicist våga diskutera öppet i en kultur där man inte är så liberal och fördomsfri som många finlandssvenskar tror sig vara; också i Svenskfinland frodas populism och trångsynthet.

OTALIGA ÄR NÄMLIGEN DE elaka mejl, hotsamtal via telefon, eller lögn och förtal, både privat och offentligt – som jag begåvats med för sådant som publicerats i Skärgård, som bokstavligen gällt det som tidskriften utger sig att stå för: ” - - - *diskussion kring frågor som rör skärgården och våra svenska kustbygder.*” De som varit upprörda representerar navet inom Svenskfinlands Bästa broder-koncept, höga tjänstemän vid ÅA, politiker, jägare eller olika typer av rabulister – som inte gillat att populistiska dimridåer eller annat översitteri och exploatering exponerats i olika temanummer för Skärgård. Jag behöver bara nämna orden Korpoström, vårjakt, storskarv, varg, gräsäl, naturskydd, nationalpark, Natura 2000, miljövård, övergödning etc. – och bilden klarar.

MÅNGA HAR TYDLIGEN förväntat sig att tidskriften skall vara en lydig informationskanal, inte en publikation med journalistiska ambitioner att ifrågasätta, avslöja och oförväget diskutera kring frågor som rör skärgård och kustbygd, som tidskriften varit till för i fyra decennier.

Ett exempel: Våren 2016 skrev Magnus Gräsbeck en debattartikel om storskarv i Åbo Underrättelser (22.4) där han skröt med hur många människor han känner i vår kustskärgård, men att han bara känner en enda person som vill ”skydda skarven” och

han heter Håkan Eklund. En osanning som för tankarna till dagens ”Trump-värld” där alla tjuvnytt är tillåtna, där allt fejkas och de som inte har rätt populistisk åsikt förlöjligas.

JAG HAR i otaliga artiklar skrivit att storskarven gärna kunde vara jaktbar, om det lugnar känslorna, men det löser inte problemet med denna övergödningens budbärare. Det som jag däremot vägrat att acceptera är all den desinformation som spridits om storskarven arttillhörighet och utbredning, där natur-okunniga tidningsredaktioner fungerar som megafoner för populistiskt dravel. Angående vårjakt har jag inte varit kritisk mot den småskaliga jakt som bedrivits av utskärsborna i Åboland, som är riktiga skärgårdsbor, eller de som är skrivna i skärgårdskommuner på Åland. Däremot har jag kallat den åländska vårjakten för traditionsexploatering eftersom de flesta av de 2000 åländska vårfågeljägarna inte är skärgårdsbor *per se*. Att dessa tusentals jägare sen skall samsas om två gudingar per man, i en kontroversiell jakt som de själva övervakar bland 6500 holmar och skär, är hyckleri – som ändå inte får kritiseras. Skall det finnas en småskalig vårjakt på ejder, skall den i så fall idkas av skärgårdsboende jägare, som lever och bor året om på sina holmar. Punkt.

MEN NITTIO PROCENT av tiden med tidskriften har varit ett enda sant nöje. Det har varit ett privilegium att självständigt få jobba med en mängd kunniga och dedikerade experter inom de mest olika ämnesområden. Eftersom tidskriften aldrig haft råd att köpa in text- och bildmaterial gällde det att hitta medarbetare som var villiga att gratis dela med sig av sitt kunnande; Svenskfinlands kulturvardag i ett nötskal. För att vara solidarisk med alla talloarbetande medarbetare, och p.g.a. avsaknad av operativa medel, drog jag också mitt strå till stacken. För mig var slutresultatet det viktigaste och att jag fick

Vy från Sorgen på Jurmo i Korpo skärgård, 1971 eller 1972. Foto: Ralf Nikander.

arbeta ostört och självständigt. Tack vare frisinnade chefer, en bra ledningsgrupp och duktiga artikelskribenter klarade jag av att producera Skärgård, så länge Stiftelsen för ÅA hade råd att betala min anspråkslösa lön för deltidstjänst.

DET ÄR MÅNGA temanummer som jag fortfarande tycker blev bra: Ekologer, eldsjälur och föränderlig mångfald (2/2003), Estlandssvenska Aiboland (1/2004), ”Korpoströmsnumret” (3/3004), Sibbo – hotad kulturbygd (4/2006), Finska kriget (3/2007), Naturfientlig populism (4/2009), Öborna berättar (1/2011), Kaj Dahls skärgårdsarv (1/2012), Om jakt och fångst (1/2013), Ur Anders Munsterhjelm dagböcker (2/2014), Hangö – mitt i havets famn (2/2015) och Kekkonen i skärgård (nr 4/2015).

JOHAN ULFVENS ARTIKEL om tre legender inom fågelekologin, Lars von Haartman, Göran Bergman och Olavi Hildén i nr 2/2003 är en text om tre märkesmän som inte hittas någon annanstans. Artikeln är illustrerad med tre verkligt fina porträtt i miljö, som lyckas förmedla mycket av deras personlighet. I samma nummer finns också en intressant artikel av Mikael Kilpi om storskarvens etablering i Finland, som många kunde läsa på nytt – nu med facit i hand. Min egen långa artikel om tornfalken i det österbottniska kustlandet är jag fortfarande stolt över. Via uppsättning av bolådor på lador (minskad predation), som fick sin början i Österbotten, har arten idag återetablerat sig i hela landet. Tornfalkpopulationen drabbades hårt av jordbruksgifterna under 1960- och 70-talet. Artikeln visar att det via olika naturvårdsinsatser, utförda av eldsjälur, går att svänga på utvecklingen.

TEMANUMRET OM estlandssvenskarna var ett nöje att göra. Själv har jag spenderat

massor av tid i de gamla svenskbygderna efter självständigheten, ett ställe där jag känner mig mycket hemma. Det som hände med estlandssvenskarna skulle också ha hänt med oss finlandssvenskar, om inte ”främsta linjen” hade hållit 1944. I Estland finns det ”facit” som förutom oss kustsvenskar, skulle ha gällt hela Finland, om vi förlorat vår självständighet till sovjetimperiet.

KULTURSKANDALEN KRING

Korpoströmsprojektet (nr 3/2004) hade jag inte tänkt blanda mig i. Men när jag insåg hur våra finlandssvenska dagstidningar fegade ur, eftersom de stod i beroendeförhållande till höga fondherrar, tändes den österbottniska klubbekrigaren i mig. Från klubbekrigets dagar har ju österbottningen ingen större tilltro till herrar, *per se* (läs Heikki Ylikangas bok ”Klubbekriget” och ni förstår orsaken). Jag beslöt att låta de inblandade i detalj dokumentera hur det hela gick till. Det fick gärna bli artiklar till två olika nummer, där båda parterna fick berätta sin version. Första rondén gick till Mariella Lindén & co, som herrarna körde över.

När nr 3/2004 sen anlände från tryckeriet i Vasa till Arken i Åbo fredagen den 10.12 kl. 13, anlände en ”springpojke” från Förvaltningsämbetet för att hämta ett nytryckt exemplar från mitt kontor. Sen blev det intressant. Aldrig har jag blivit så utskälld av höga herrar som då, via hotfulla mejl, telefonsamtal och ”puhuttelu” på kontoret. Som klubbekrigsösterbottning med en lång arbetsfarenhet från högriskjobb i farliga miljöer i u-länder (där jag några gånger varit nära döden), som lärt mig flyga ensam i Oceanien (jag tog flygcertifikat på Fijiöarna), som tillbringat fem år i liten motorbåt på stort hav (Fiji), kunde jag inte bry mig mindre om några upphetsade ankdammsherrar med höga positioner. Speciellt när deras top-down övergrepp på ett sunt skärgårdsprojekt var stadigt förankrat i både gräsrotter och kulturutövare. Men själva ville herrarna inte berätta sin

version, varför de gjorde som de gjorde. Direktören för Region Åboland hade lovat att skriva och berätta om deras version, men backade ur när det var dags.

Men varje slant har två sidor. Aldrig tidigare har tidskriften fått så många nya prenumeranter efter ett enskilt nummer som denna gång. Och tidskriften fick många berömmande inlägg i debattinlägg i dagspress, också från herrar med fina positioner och titlar i Svenskfinland.

OCKSÅ DEN MARKSTÖLD SOM

Helsingfors gjorde sig skyldig till i Sibbo (nr 4/2006), fick mig att reagera. Principen var ungefär densamma som när ryssarna långt senare gick in och plockade åt sig Krim. Sibbo-numret är också fyllt med intressant dokumentärt material som visar hur avancerad mygling på hög nivå går till, när de starka och inflytelserika beslutar att ta för sig av grannen.

FINSKA KRIGET (nr 3/2007) var ett temanummer som vi kunde ha sålt ettusen lösnummer till av, till Sverige, om vi hade fattat vilken genomslagskraft numret fick! Jag hade sett till att vi kom ut med numret hösten innan minnesåret 2008 körde igång med pompa och ståt (200 år efter kriget). I början av jubileumsåret rådde det ännu brist på nytryckt material om kriget. I Skärgård hade vi en bra blandning med material som gav en lättfattlig översikt över krigets olika skeenden. Detta tack vare goda medarbetare – som gäller varje nummer av Skärgård. Ensam kommer man ingenstans. Numret var en del av ett Interreg –projekt i samarbete med Stockholms läns hembygdsförbund.

I NUMMER 4/2009 exponeras något som många finlandssvenskar än idag inte riktigt tycks ha förstått: att det Trump-koncept (och dito Putin), som de flesta tänkande människor idag begriper sig på, har länge pågått i Svenskfinland när det gäller naturfrågor. Det vill säga att medveten

desinformation, lögn och populism typ ”Varg och skarv till korvfabriken” (användes ett år som valslogan av en kandidat i EU-val) snällt kanaliseras ut via våra medier, som därmed fungerat som nyttiga idioter för andra nyttiga idioter. Eftersom våra små tidningsredaktioner saknar naturvetenskaplig kompetens, har detta varit möjligt. Via ren och skär populism beträffande bl.a. varg, varjakt, skarv har vi fått in tre finlandssvenska EU-parlamentariker; så helgar ändamålet medlen. Också i numret om jakt och fångst (nr 1/2013) behandlades dessa frågor, som hanterats mycket dåligt i vår dagspress.

UNDER NÅGRA ÅR var Pia Prost min kollega och rumskamrat på CLL/ÅA. Jag visste att hon var duktig på att skriva och fotografera och lovade henne ett helt nummer om hon kunde åka runt och intervju skärgårdsbor på mindre öar i Åboland, som skulle vara ett tidskrävande projekt. Jag trodde aldrig att hon skulle göra det. Jag hade väntat mig några enstaka artiklar, men hon gjorde ett helt nummer som genast sålde slut; tack Pia!

SPECIELLT FASCINERANDE var det att göra temanumren om Kaj Dahl (nr 1/2012) och Anders Munsterhjelm (2/2014), både med koppling till Ekenäs. Att i lugn och ro kunna ta del av deras dagböcker och arkiv kändes både värdefullt och spännande. Dagböcker och brev är ju fantastiska källor, nedtecknade i realtid, när man inte vet hur olika saker kommer att sluta. Det var goda vännen Anders Fagerlund som ledde mig in på det intressanta materialet om Kaj Dahl; tack för det! Eftersom jag inte hade tillgång till originalmaterialet (filmnegativ), reprofotograferade jag svartvita bilder och pressklipp som hittades i det Dahlska arkivet för att illustrera temanumret. Att via Kaj Dahls privata dagboksanteckningar följa med hur han använde ett helt år till att dokumentera den sista generationen fiskebönder i Åbolands skärgård, puttrande

omkring i sin motorbåt, var spännande. Sen när allt text- och bildmaterial var klart, visade det sig att hans gamla förlag inte ville ha materialet. Holger Schildts förlag hade gett ut hans två tidigare fotojournalistiska böcker om Ekenäs skärgård och om skärgårdsbor på Åland. När Åbolands skärgård stod i tur hade Schildts fått en ny VD, som troligen var mera intresserad av skönlitteratur, och inte förstod det dokumentära värdet av det unika material Kaj Dahl hade. Ett antal år senare gjorde han samma dokumentation om skärgårdsborna i Östnyland, det mötte samma öde, de finlandssvenska förlagen var inte intresserade. Skamligt.

ATT FINLANDSSVENSKA FÖRLAG inte var intresserade av att dokumentera det mest genuina i vår kustsvenska kultur, visar på inkompetens och hemmablindhet. Kanske dessa anspråklösa skärgårdsbors status inte var tillräckligt hög för att intressera kultureliten? Detta som en påminnelse om hur sårbar en liten kultur som vår finlandssvenska är, när mycket står och faller med ett fåtal maktmänniskor. När detta hände i mitten av 1970-talet fanns det bara två finlandssvenska bokförlag, Schildts och Söderströms. Beträffande Östnyland är skandalen tvåfaldig: Kaj Dahl donerade sitt bildmaterial (ca 1500 bilder med all textinformation) till Borgå i december 1990. I samband med att vårt Kaj Dahl-nummer kom ut 2012 försökte Thomas Rosenberg hitta bildmaterialet i Borgå, det visade sig att ingen idag vet var det finns! Också det en kulturskandal.

ANDERS MUNSTERHJELMS dagböcker var en upplevelse i sig. Jag hade lärt känna sonen Riggert under kursveckoslut vid Hangö sommaruni. Vi var båda kursledare och han hade vid ett tillfälle frågat om jag var intresserad av hans pappas dagböcker. När han berättade närmare om innehåll och omfattning, var jag genast med på noterna. Det blev sedan många resor till Ekenäs för att

reprofotografera ur dagböckerna, både text och bild. Dagböckerna var så stora och tunga att skanning var uteslutet. Sen gällde det att förstora bilderna av texten, skriva ut dem på papper, tolka handstilen och sen skriva in på dator. Ibland satt jag i timmar med förstoringsglas och försökte komma underfund med vissa rader. Det blev ett av de mest arbetsdryga nummer jag gjorde för Skärgård, men materialet var så intressant att tid och rum inte hade någon betydelse. Munsterhjelm var en god dagboksskrivare, en duktig fotograf och en skicklig akvarellist. Jag tog hand om de krigstida dagböckerna medan Riggert Munsterhjelm som är naturvetare och konstnär, tog hand om pappans naturdagböcker från vistelse i skärgård. Det blev ett bra temanummer som också sålde slut.

TEMANUMREN OM Hangö (nr 2/2015) och om Kekkonen i skärgård (nr 4/2015) gjordes också med känsla, engagemang och nöje. Eftersom jag hade jobbat med fotokurser för Hangö sommaruni 2010-2015, kände jag staden och udden rätt bra. Och jag älskade Hangö som är min favoritstad i Finland. Dessutom med stränder runt udden som är tillgängliga för allmänheten som inte är någon självklarhet i våra svenska kust- och skärgårdskommuner. Jag hade gott om eget bildmaterial och hittade ett överflöd av intressant textmaterial som varit publicerat i olika böcker och publikationer, som jag ville få med. Problemet var bara det att ingen hade något i elektronisk form, varje ord skulle skrivas in på nytt i min dator. Men det hade ingen betydelse. Jag var så tagen av alla spännande öden och äventyr som staden gått igenom, samt alla intressanta märkesmän och kvinnor som plockades ut, att jag glömde besväret. Det blev ett gediget nummer. När jag tog kontakt med turistbyrån och frågade om de var intresserade av att sälja numret, fick jag en beställning på tre stycken Skärgård. Innan sommaren var slut hade jag levererat många

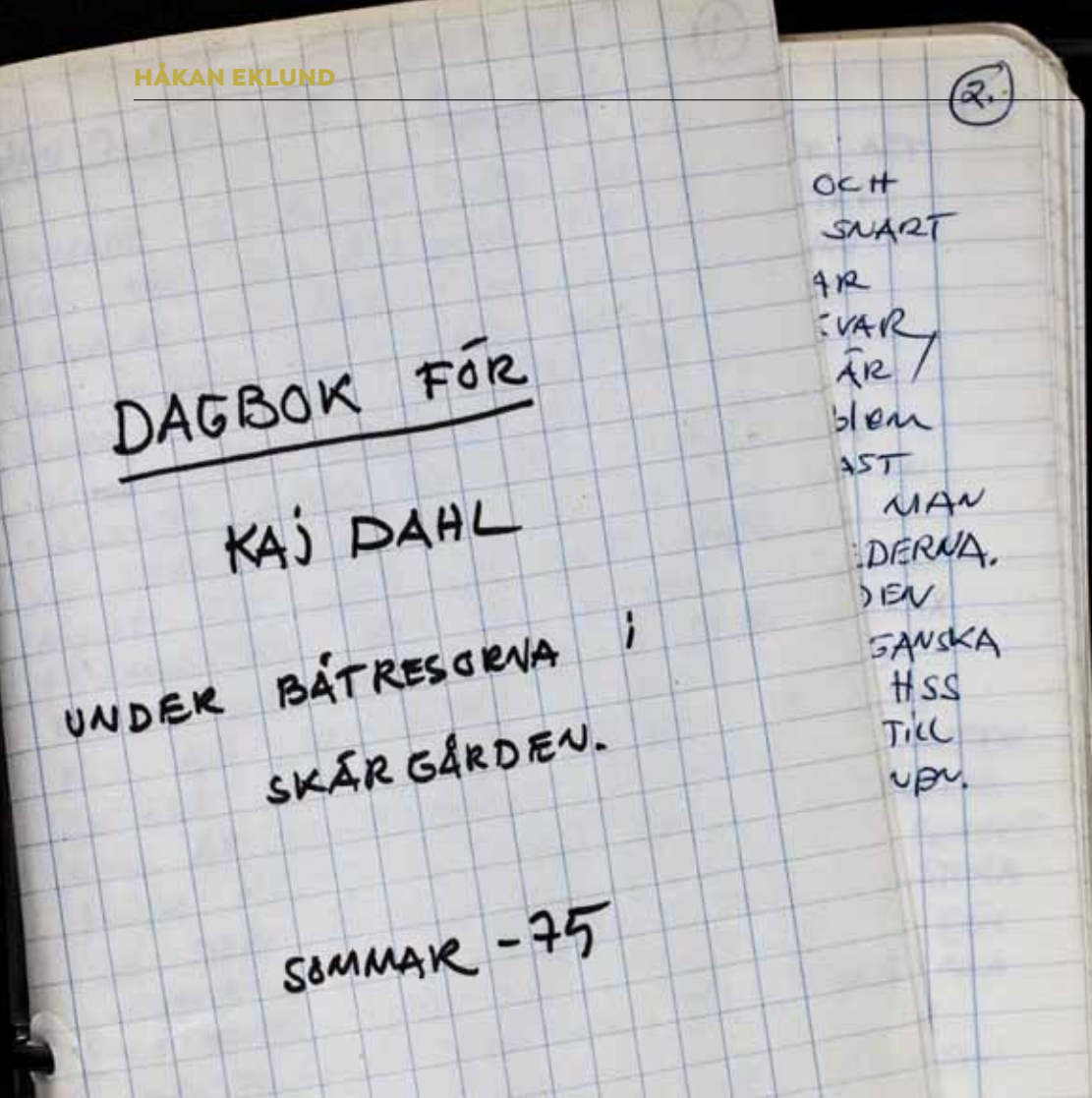

En del av Anders Munsterhjelm's dagböcker som skall reprofotograferas. Ekenäs 5.6.2014.

lådor. Sammanlagt sålde de närmare 100 tidskriftsnummer.

JAG SKREV EN ARTIKEL UNDER RUBRIKEN "MINNESMARKER" som föddes i ett vindsrum i Anna Aittolas Mellängård på Brunskär när jag gjorde en naturstig åt henne. När det blev klart att jag skulle vikariera Agneta Andersson hösten 2000 hann vi tillbringa några timmar tillsammans i ett arkiv i gamla Humanisticum på Biskopsgatan. Det var min redaktörsskolning. Första numret som jag förväntades skapa skulle ha "Skärgårdspolitik" som tema, som redan var bestämt. Vilken utmaning! Men tack vare goda kontakter blev det ett bra nummer.

REDAN FRÅN BÖRJAN tog jag några beslut som visade sig hålla under hela min redaktörstid (nr 4/2000 – nr 4/2015), nämligen att komma bort från en häftad publikation. Jag ville ha limbindning, att Skärgård kunde placeras i en bokhylla. Innehållet skulle ha tillräckligt med substans att ingen i onödan kastade bort ett gammalt nummer. För att detta skulle fungera, och att tidskriften fick den "bokstabilitet" som en bokhylla krävdes, behövdes 80 – 100 sidor per nummer. En utmaning i sig. Sen ville jag ha in fler och större bilder, gärna "färska" bilder, inte bara gamla inskannade arkivbilder. Slutmålet skulle vara färgtryck, som vi småningom fixade när vi bytte tryckeri. Sen ville jag själv behålla ledarsidan

Kaj Dahls dagbok från 1975 när han åkte runt och intervjuade skärgårdsbor i Åboland.

för mig själv. Ledaren började jag kalla för Inledaren, allt för att skapa den redaktörsplattform som behövdes för att kunna tycka till och själv kunna hålla i rodet.

JAG HADE FRÅN BÖRJAN tagit över Agneta Anderssons arbetsrum på Kompassen i Nagu, som var en trevlig arbetsplats, och visst var det omväxlande att varje dag åka ut till skärgården. Efter några löner insåg jag omöjligheten, det blev just inget kvar av den anspråkslösa lönen (deltid, 55 %). Istället började jag jobba hemma i Moikois, Hirvensalo (Åbo) och det räckte många år innan jag fick ett arbetsrum i Åbo Akademis utrymmen. När Agneta Andersson en dag meddelade att hon inte skulle återvända, blev

redaktörstjänsten lediganslagen. Det var många sökanden och jag var säker på att någon med högre utbildning skulle bli vald – men jag fick fortsätta. Jag valde att inte ta reda på vem alla som sökte jobbet, det kändes bättre så (det gäller fortfarande). Någon hade också lämnat in en protest; vad det hela handlade om har jag aldrig brytt mig om att ta reda på. Småningom begärde jag att få mera arbetstid och deltidandelen höjdes till 70 % som mera motsvarade vad som behövdes. Resten av tiden jobbade jag med kurser för Naturbruksinstitutet i Brusaby (idag Axxell), eller olika mindre projekt.

DET HAR VARIT en ständig utmaning att försöka få tag i sakkunniga inom olika ämnesområden, som samtidigt varit kunniga

skribenter, för att sedan skriva gratis för Skärgård. I början, innan jag hade hunnit bygga upp ett bra kontaktnätverk, var jag tvungen att göra några "dubbelnummer" p.g.a. brist på material. Det första kom till redan i mitt andra nummer, nr 1-2/2001. När tidskriften fyllde 25 var jag tvungen att göra ett till (nr 2-3/2002), och då anmärkte Niclas Erlin på detta "fusk" i en recension i Meddelande från Åbo Akademi. Jag tog det *ad notam*, jag visste ju att han hade rätt, och lovade mig själv dyrt och heligt att aldrig mera göra ett dubbelnummer. Det höll och småningom fick jag bra flyt på materialjakten, men det gällde att ha en bra framförhållning, att länge på förhand börja boka in skribenter. Från och med nr 3/2007 började jag kalla Skärgård för "Tidskriften som dokumenterar ett kulturarv" som vi skrev in på pärmen; efter det började vi få årliga understöd för kulturtidskrifter från Undervisningsministeriet. Det tog också sina år innan jag lyckade få Akademiska bokhandeln att acceptera Skärgård i sin tidskriftsavdelning i Helsingfors och Åbo, det var ingen "guldgruva" ekonomiskt sett, men dock ett kvalitetsbevis och bra PR.

ÅBO UNDERRÄTTELSE har genomgående varit duktiga med att presentera nya nummer av Skärgård, ibland har också andra finlandssvenska tidningar hakat på. En enda gång hittade jag en notis om Skärgård på Helsingin Sanomats kultursidor, när Lars Sund hade skrivit en artikel i tidskriften. I en recension i Vasabladet 27.2.2009 skrev kulturchefen Bertel Nygård att "Skärgård är en av Svenskfinlands viktigaste och mest oumbärliga tidskrifter". Det kändes fint. Speciellt när man betänker att redaktionen bestod av en enda person på deltid (jag), som hade lön. Allt material hade ju producerats som talkoarbete, förutom ombrytning, tryck och distribution – som finansierades med prenumerationsintäkter. Kan en kvalitetspublikation vara mera "slimmad"?

Ett stort tack till alla ni hundratals personer som bidragit till att Skärgård kunde gå i tryck med fyra nummer per år. Att få jobba med alla er har varit ett sant nöje! Ingen nämnd och ingen glömd; ni finns alla dokumenterade i Skärgård.

ARTIKELFÖRFATTAREN

HÅKAN EKLUND, redaktör för Skärgård från nr 4/2000 till nr 4/2015.

Adress: Långåkersgatan 8a5, 20900 ÅBO
Tfn: +358 50 5672213
e-post: hawkeklund@gmail.com
blogg: <https://www.fotosidan.se/blogs/hawk/index.htm>

Inspirerande vattenskap

Text: Cecilia Lundberg

- TILL VENEDIG ska man egentligen anlända från havet, in i lagunen, för att den första anblicken av staden ska komma till sin fulla rätt. Samma är det med Houtskärs byar. Man ska närma sig dem från sjön, inte via landsväg.

Så säger Gerolf Schülke, tysk konstnär med sommarviste i Houtskär sedan länge.

Det är vattnet, klipporna och bergsformationerna i skärgården som fascinerar det tyska konstnärsparet Ilsabe och Gerolf Schülke. Ett intresse som inspirerar dem i deras kreativa arbete.

- Att säga att landskapet i skärgården väckte vår nyfikenhet är egentligen fel, säger Gerolf. Det är vattenskapet som utgör vår drivkraft.

Som unga konststuderande vid konstakademien i Düsseldorf gjorde paret många resor runt omkring i Europa under början av 1960-talet. Första gången de besökte Finland var 1963. De första bekantskaperna med Finland rörde i främsta hand Lappland och de östra delarna av landet. Paret nämner Enare träsk och Saimen. Men varje gång de besökte Finland kom de över med båt från Stockholm till Åbo. Från däck beundrade de skärgården. Den fascinerade dem och betraktat från båten verkade den alldeles avfolkad. Därför trodde de att hela området med alla öar var obebodda.

Sommaren 1972 tog nyfikenheten överhanden. Paret gjorde slag i saken och hyrde en sommarstuga på Björkholm i Pargas för en vecka. Och sedan dess är de fast.

När veckan på Björkholm var slut stegade de in på turistbyrån i Åbo och frågade om det fanns något annat hus till uthyrning i

skärgården. Damen på turistinformationen tog väl emot dem på flytande tyska. Det enda stället som just då fanns att tillgå var ett sommarhus på Jöutmo i Björkö, Houtskär. Damen hade en stor karta över Skärgårdshavet på väggen och då hon satte fingret på Jöutmo verkade stället alldeles för gudsförgäta för Ilsabe och Gerolf. Nej, det fick nog vara för denna gång.

- Vågar ni inte köra dit? undrade damen på turistbyrån. Vågar? Det är väl klart att vi vågar, det är väl inte frågan om det, tänkte paret Schülke. Sagt och gjort, de hyrde dåvarande kommundirektören och kantorn Nisse Fagerlunds stuga. Sedan dess har de varit Houtskär trogna varje sommar och Nisse Fagerlund och hans familj blev goda vänner.

För att kunna uppleva skärgårdsnaturen på riktigt hyrde Schülkes först ett litet hus på Korpskärsören och senare på Korpskär. Öarna ligger exponerade mot havet på södra sidan av Äpplöfjärden i norra Houtskär. Och ännu i dag brukar de tillbringa en tid varje sommar på Korpskär. Ett perfekt ställe att arbeta på för två konstnärssjälar.

Ilsabe skapar stora målningar som hon kallar "Felsbilder", hällristningar på svenska. De omkring tre gånger tre meter stora målningarna görs på nässelduk med limfärger, krita och pigment. Duken förankras på klipporna med stenar och motivet blir ett samarbete mellan konstnären och naturen. Sprickor och ojämnheter i berget, vågor och regnvatten har en avgörande roll för slutresultatet.

Gerolf gör tuschteckningar med naturmotiv, cyanotypier av växter samt arkitektoniska skulpturminiatyrer av olika slag av naturmaterial i syfte att fotograferas.

Houtskärsparet. Foto: Cecilia Lundberg.

En fascinerande konstform då miniatyrerna fotograferade i rätt perspektiv ser ut att vara stora som sjömärken.

I dag är Ilsabe och Gerolf pensionerade, men de jobbade båda som konstlärare och – pedagoger i Düsseldorf. Sedan 40 år tillbaka har de verkat som konstnärer i det gamla nedlagda stationshuset Düsseldorf-Eller. Huset ägs sedan 1980-talet av staden Düsseldorf och institutionen Kulturbahnhof Eller grundades. Paret Schülke är primus motorer i föreningen som rymmer såväl ateljéutrymmen som konstutställningar.

Under 1970-talet ägnade paret mycket tid åt att dokumentera gamla byggnader, träbåtar och fiskeredskap i Houtskär. De ville föreviga det gamla åtminstone på bild. Genom åren har de även köpt ett flertal gamla skötbåtar och ekor, den senaste denna sommar.

Syftet är att bevara den handbyggda kulturskatten från förgängligheten. Eller åtminstone göra ett försök att bromsa förgängligheten. Som när de hittade den sista storbåten som byggts i Houtskär på

1950-talet i tidningen Venepörssi. Då ville de återbörda båten till hembygden och på sikt restaurera den i ursprungligt skick. Närmare bestämt avlägsna den förlängda kölen samt kajutan.

- Kölen är borta nu, men fortfarande ser den mest ut som en flytande husvagn, säger Ilsabe.

Efter alla somrar i Houtskär kom med tiden en längtan efter ett eget ställe på fasta Houtskär. Det visade sig vara lättare sagt än gjort. Ödehus fanns, men att hitta ett att arrendera var värre. Till sist såg paret ingen annan råd än att köpa en tomt. Byggnadslovet var redan beviljat då de för sista gången hörde sig för om en öde bondgård i Roslax by. Och då, år 2002, lossnade det. De fick köpa stället. På ett villkor. Att det köpte allt, hela gården med fem byggnader och tillhörande nästan fem hektar åker och skog. På tok för stort för två stycken som egentligen bara ville hyra själva gårdstomten. Men förankrade i sin önskan och filosofi att bevara det gamla kulturarvet tänkte de: *

Utan titel, fotografi av skulpturmodell från år 1986. Foto: Gerolf Schülke.

Arbetsituation vid "örnens vinge", Korpskär 2006. Foto: Gerolf Schülke.

- Vad händer om den här gården försvinner? Vi kan inte bromsa utvecklingen för alltid, men så länge vi finns, ska detta hus finnas kvar.

Husen hade stått övergivna länge. Fähuset hade knappt hunnit bli klart i början av 1960-talet då förra husbonden dog. Sen dess hade det inte varit i användning.

- Alla husen var ockuperade av något slags djur, berättar Ilsabe. Getingar befolkade ett, grävlingar ett annat och spannmålslagret stank efter mössens alla härjningar där.

Då paret Schülke blickar tillbaka över sina 45 somrar i Houtskär tycker de att atmosfären är den samma nu som på 1970-talet. Det är mest detaljerna som förändrats genom åren. Den gamla generationen, människor de lärde känna under de första åren, är borta, liksom boskapen. De minns gärna kossorna i

hagarna och Houtskärs sista häst som betade nära landsvägen i Kittuis. Ändå tycker de att dagens unga houtskärsbor har samma kärlek till sin hembygd som den gamla generationen hade.

De känner sig väl emottagna på ön, men houtskärsborna är inga undantag, som sina övriga landsmän finns det en reservation mot främmande. De första åren i Houtskär upplevde paret ett visst misstroende. De var de första egentliga utländska turisterna som återkom årligen till Houtskär och under åren av allmogedokumentation kände de av inställningen om "tyskarna som kommer och snokar i våra gamla grejer".

Men språket var som alltid en förlösande barriär. Både Gerolf och Ilsabe pratar svenska sen länge. Ilsabe försökte sig också på finska, men den kursen var alldeles för svår.

Örnens vinge, 2006. limfärg på nässelduk, ca 300x300 cm. Foto: Ilsabe Schülke.

Sedan några år tillbaka utgör paret ett välkommet inslag under Houtskärsveckans Näsrundevenemang. Näsrundan är ett promenadjippo runt Hålxviken. Eftersom Schülkes hus ligger ungefär halvvägs på sträckan kom de på att bjuda in motionärerna till sin trädgård på kaffe, kaka och ett glas vin. Ett sätt att bidra till allas

trivsel och samtidigt komma i kontakt med nya människor.

Ilsabe och Gerolf tycker att det finns alla förutsättningar för en levande skärgård. Också i framtiden. Infrastrukturen finns och lokal arbetskraft finns. Det viktiga är att det finns möjligheter för folk att bo kvar här, att pengarna stannar lokalt inom bygden. Men

Utän titel, fotografi av skulpturmodell från år 1985. Foto: Gerolf Schülke.

också att det finns möjligheter för nya invånare att flytta in.

Frågan de ställer sig är om det finns ett äkta intresse från statligt håll att bevara en levande skärgård. Staten borde ha ett ansvar kring landskapsvård och naturens mångfald. De efterlyser ett synligt statligt stödprogram motsvarande det som fanns i gränstrakterna mellan det forna Öst- och Västtyskland.

Paret Schülke har båda passerat 70-års strecket med marginal, men de är i full gång med alla sina projekt. Under vinterhalvåret upptar Kulturbahnhof Eller all deras tid hemma i Düsseldorf. I maj rullar de varje år norrut med bilen och släpkärran fullastad med byggnadsmaterial. Under deras 3-4 månader i Houtskär fördelas arbetet mellan bland annat konstnärskap, husrenovering och båtsamling.

Fullt medvetna om att de inte har en aning om vad som händer med deras stuga den dagen de inte själva finns, vill de investera i en grundlig renovering enligt gamla metoder. Storstugan har nyligen fått nytt golv och efter en husrenoveringskurs av Curatio i Kimito inspirerades paret till att lägga gammaldags pärtor på yttertak.

Gerolf sammanfattar deras filosofi enkelt och klart:

- Till en början kände vi en viss press att hinna få allting klart. Nu tänker vi tvärtom. Det är allt arbete som håller oss vid liv. ■

ARTIKELFÖRFATTAREN

CECILIA LUNDBERG är doktor i marinbiologi, specialiserad på Östersjöns tillstånd. Under många år arbetade hon som forskare och lärare vid ämnet miljöbiologi vid Åbo Akademi. Efter det har Cecilia varit engagerad i projekt kring skolpedagogisk utveckling och har sedan 2013 arbetat vid Centret för livslångt lärande vid Åbo Akademi. Som bäst fördelar hon tiden mellan projekten Baltic University Programme och St Olav Waterway samt lärarfortbildning.

cecilia.lundberg@abo.fi

Karlö

- en pärla längst i norr

Text och foto: Pia Prost

"...Brahestad +29, sydsydväst 2, klart, sikten 30 kilometer, Uleåborg +30 grader, sydvästlig vind 2 meter i sekunden, Marjaniemi +30, sydsydväst 3, klart väder, sikten 40 kilometer..."

För de flesta finländare gäller det att ta sig ganska långt norrut om man vill komma till Karlö. Men denna dag känns det som om vi hamnat någonstans i närheten av ekvatorn. Hettan dallrar från asfalten när vi stiger ur bilen i Oulunsalo, därifrån färjan ut till Karlö går.

Färjpassets längd är knappa sju kilometer, 6894 meter för att vara exakt. Det nästlängsta passet efter färjan ut till Houtskär. Fast jag är van att röra mig med färjorna i Åboland, kommer det av någon

anledning ändå som en överraskning att bilkön i Oulunsalmi verkar evighetslång. Jag hade föreställt mig att vi i det mer glesbefolkade "norra Finland" bara skulle kunna glida ombord på färjan, men vi får snällt äta upp våra förutfattade meningar och vänta i bilkön i ett par timmar. Flickan i kiosken vid färjfastet berättar att det sommartid ofta blir långa köer, eftersom uleåborgsborna gärna vill komma ut till öns långa sandstränder om det är bra väder.

OMBORD PÅ FÄRJAN MERISILTA, när den varma solen över Bottenviken värmer våra bara armar, känns det som om äventyret kan börja. Vad exotiskt att få komma till Karlö! Bottenvikens största ö och den femte i storleksordning i hela Finland.

Karlö (på finska Hailuoto efter det finska ordet för strömming, haili) är ca 200 km² stor.

I slutet av 1800-talet var antalet invånare kring 2000, men befolkningen minskade drastiskt på 1960- och 1970-talen. År 1980 var befolkningen nere på 800, men har nu rätt länge sågat kring tusen-strecket.

HELA ÖN är uppbyggd av sand, vilket gör att den ständigt ändrar form. För dryga tvåhundra år sedan bestod Karlö av tre separata öar, som landhöjningen förvandlat

till en ö. Förr eller senare kommer ön att växa ihop med fastlandet på naturlig väg, men nu behöver karlöborna inte vänta i hundratals år för att detta ska ske. En fast vägförbindelse som ska bestå av en vägbank och två broar ska stå klar redan år 2021, om allt går enligt planerna.

SAULI PRAMILA, kommunstyrelsens ordförande och medlem av Skärgårdsdelegationen, har varit politiskt aktiv i över 20 år. Han berättar att frågan om färja eller vägförbindelse återkommit vid varje kommunalval.

I mer än 30 år har karlöborna aktivt jobbat för en fast förbindelse. På 1980-talet fanns en plan på att flytta en hel bro från Nederländerna, men de planerna gick om intet. 1989 fick vi istället en större färja som

underlättade förbindelserna och klarade vintrarna bättre.

EN KLAR majoritet har alltid varit för en fast förbindelse, trots att vi inte har stått helt enade. Några har velat att vi ska utveckla förbindelsebåttrafiken för att behålla ön som en ö. Man är rädd för att vår känsliga natur kommer att lida av ökad trafik - Karlö som helhet är utsedd till ett av Finlands nationellt värdefulla landskapsområden.

Kostnaderna för färjetrafiken har ökat mycket under bara några år. Idag uppgår de årliga kostnaderna till cirka sex miljoner, medan en renovering av färjfastena skulle kosta ytterligare fyra miljoner. Av denna anledning har finansierarna staten och NMT-centralen letat efter sätt att minska kostnaderna för trafikförbindelserna.

Under största delen av året trafikerar en färja till Hailuoto och gör 18 turer fram och tillbaka per dag. Under sommarsäsongen tas en extra färja i bruk för att klara av det extra trycket från turister och sommarboende. Karlöborna brukar säga att två fulla färjor per dag för pendlare till och från ön. Det är alltså ungefär lika många som pendlar till Karlö, som öbor som pendlar till fastlandet.

EN ARBETSDAG kan lätt bli 12 timmar lång, och då blir den lika lång för barnen i dagvård. En fast vägförbindelse kommer att göra pendlingen mycket enklare, konstaterar Pramila.

Från färjfastet är det 30 km över till den andra sidan av ön. Medan den östra sidan är lummig och lite sank med fina områden för fågelskadning, erbjuder den västra sidan vida vyer och långa sandstränder. Vägen leder en fram till Marjaniemi, som både är en liten fiskeby och en fyr. Marjaniemi är det ställe dit de flesta turister söker sig, här finns både hotell, stugor, restauranger och en gästhamn. Vindkraftverket vid Marjaniemi producerar hälften av öns energibehov.

Under fyren kurar ett trettiotal små lotsstugor. I en av dem träffar jag den fryntlige karlöbon Paavo Isola.

JAG BRUKAR säga, att om jag inte sagt något på tre minuter så kan man avsluta återupplivningsförsöken, säger Paavo och skrattar gott.

Paavo konstaterar att han har båda sina fötter djupt nere i sanden här på Karlös stränder. Hans pappa blev förman för lotsarna, lotsälderman, när Paavo var sex år gammal år 1951. I samma veva flyttade de in i tjänstebostaden vid Marjaniemi.

JAG HAR lotslivet i blodet - arbetsmomenten, båtarna, ljuden, dofterna... På sätt och vis var mitt yrkesval helt klart, men samtidigt visste jag att alla inte blir lyckliga på sjön. Jag tog studenten på fastlandet men fick villkor i tyska, vilket gav mig möjligheten att testa sjölivet under ett år. Det gav mersmak, så jag utbildade mig på navigationsskolan i Raumo och blev med tiden styrman, kapten och lots.

Lotsningsverksamheten vid Marjaniemi fick sin början på 1700-talet. Paavo pekar ut alla byggnader kring fyren som varit i lotsarnas användning under århundradena, och konstaterar att alla vackra byggnader byggdes under ryskt styre. Idag är Marjaniemi en sidostation inom Bottenvikens lotsningsområde, där de egentliga lotsstationerna finns i Kemi (Ajos) och i Karleby.

Jag tittar ut över horisonten och ser ingenting som bryter vattenytan. Ingen sten, inget skär, ingen ö. Som österbottning vet man att det aldrig är bara att åka fast det ser så ut, men ändå ser det inte ut att finnas så många grynnor att akta sig för.

SKENET BEDRAR, säger Paavo. Det här är tvärtom mycket svårnavigerade vatten. Nuförtiden finns det master och vindmöller här och där, men förr i tiden skulle man klara av att navigera utan att egentligen ha några hållpunkter. Och istället för stenar har vi

En spiraltrappa med 110 trappsteg leder upp till fyren Marjaniemis topp.

Paavo och hans fru Tuula-Marja besöker ofta sin lilla lotsstuga på Marjaniemi.

sandbankar som kontinuerligt flyttar på sig. 1961 var det brådaste året i lotsverksamhetens historia, med 3661 lotssignaler under året. Då jobbade tio lotsar här på Marjaniemi, det var just och just så att de hann vila mellan uppdragen här i lotsstugorna.

När Paavo var liten bodde han och hans familj vid fyrens fot, i det hus där idag restaurangen Luoto finns. Fyren, som första gången tändes den 3 september 1872, hör idag till en av Karlös främsta sevärdheter. Redan på 1770-talet lät köpmän från Uleåborg uppföra en träbåk på den västligaste udden, och mellan åren 1794-1881 var Marjaniemi en fyrskeppsstation.

I början av 1860-talet utarbetades en plan för byggandet av fyra längs Österbottens kust. Först i tur stod Marjaniemi. 1871 stod fyrplatsen klar och den var bemannad ända fram till 1962, när fyren fick elektriskt ljus. Samtidigt uppfördes en ny lotsstation intill tornet. Ett tiotal meter från fyren finns också väderstationen, som avläser vädret för väderleksrapporten vid kuststationerna. Efter Marjaniemi är det bara vädret vid Kemi I och Ajos som läses upp i rapporten. Nu är naturligtvis allt automatiserat, men tidigare var det fyrvaktarna och lotsarna som skötte avläsningen.

Paavo Isola har länge haft sitt finger med i spelet gällande det mesta på Karlö. Han har varit fullmäktigeordförande och medlem i nästan alla av öns föreningars styrelser. Nästan alla utom marthorna, som han själv konstaterar. Paavo var också grundande medlem av föreningen FÖSS, Finlands Öar rf.

JAG VAR själv mycket entusiastisk över FÖSS, men jag märkte ganska snart att det var svårt att få med andra karlöbor i verksamheten. I och för sig är föreningen ganska starkt knuten till Åboland, men kanske är det så att skärgårdsidentiteten inte är så stark här på ön, trots att karlöidentiteten är det. Vi har en fin samhörighet. Bland

annat föreningen Hailuoto-seura är mycket aktiv och bedriver verksamhet som omfattar en bygård med butik och café, ett galleri och olika evenemang över hela året.

Karlö är en egen kommun, och Paavo konstaterar att den alltid klarat sig rätt väl.

KOMMUNEN HAR aldrig haft några stora inkomster, men inga stora utgifter heller. Vi har varit måna om att sköta om våra äldre själva, och vi har en skola med knappa 90 elever i klasserna 1-9. Som på alla andra orter är vår skola mycket viktig för samhället.

Paavo Isola hör till dem som alltid varit skeptisk till en bro. Han är rädd att en fast förbindelse kommer att ta mer än den ger. Sauli Pramila är mer optimistisk.

EKONOMISKT SETT kommer bortfallet av det statliga skärgårdstillägget att bli en stor utmaning för kommunen. Men vi tror att vår ö kommer att locka till sig nya invånare. Vi har satsat mycket på markplaneringen i vår kommun, så vi kan erbjuda ett rikt och varierat utbud av tomter.

Karlös skifteslag äger i praktiken alla öns stränder. Både Pramila och Isola konstaterar att det är bra - på så sätt är alla välkomna att njuta av Karlös långa och vackra sandstränder. Men det finns en strandgeneralplan och flera mindre strandplaner, med tomter som är placerade bara några hundra meter från strandbrynet. Som tips för den som kunde tänka sig att slå ner sina bopålar på Bottenvikens pärla. ■

Artikeln ingår i en serie om Finlands väderöar - historia och nutid på de kuststationer som nämns i sjörapporten. Projektet har fått understöd från Svenska Kulturfonden.

FM PIA PROST bor i skärgårdsstaden Pargas, men tillbringar somrarna vid Andra sjön utanför Nykarleby. Hon jobbar som koordinator på Skärgårdshavets biosfärområde och som redaktör för Tidskriften Skärgård. Prost är styrelsemedlem i Finlands Öar rf och European Small Islands Federation.

prost.pia@gmail.com
+358 (0)50 3381710

Ett gott liv – tankar om att leva och överleva i skärgården

Samtal på Öro, Nordiska skärgårdskvinnoseminariet 2017

Text: Ester Miiros-Hollsten

Vill du leda ett samtal med unga företagare i skärgården så som du gjorde på Hanaholmen? Denna fråga fick jag oväntat i ett mail för nästan ett år sedan och svarade ja direkt. Kan det finnas något mer intressant och givande än att få lyssna till unga människor – och äldre – när de beskriver sina livsval och vägar fram till idag?

När jag lyssnar på en annan människas berättelse pågår ofta någon sorts omedveten skanning av mig själv: "Vad skulle jag ha gjort? Hur tänker jag?". Jag jämför med mig själv för att öka min egen självförståelse utan att dess mer värdera. Plötsligt kan någon annan sätta ord på det som jag inte kunnat formulera.

HANAHOLMEN OVAN REFERERAR till Nordiska skärgårdssamarbetets demografiprojekt Egna pengar 2014-2015, som var ett nordiskt samarbete kring unga vuxna i skärgård och glesbygd och den nödvändiga förutsättningen att kunna försörja sig, få "egna pengar" för att kunna bo där man vill. Projektet avslutades med en gemensam konferens på Hanaholmen Just här är det möjligt, där många unga delade med sig av sina tankar och liv varvat med olika 'möjliggörare' berättelser, det vill säga vuxna i kommuner och organisationer som underlättar, främjar och gör unga människors idéer möjliga genom att stärka ungas

delaktighet i en region. Rapporten finns på NSS:s hemsida <http://www.skargardssamarbetet.org/sv/projekt>.

Från mitt spontana JA tog det nästan nio månader innan vårt samtal ägde rum på Öro den 30 september 2017. Denna småmulna lördag var omkring 80 kvinnor från Sveriges, Finlands inklusive Ålands och Estlands skärgårdar samlade till det årliga nordiska skärgårdskvinnoseminariet, som i år arrangerades av Kärringbanken på Kimitoön (förening för kvinnor, särskilt inflyttade).

Det här var mitt första besök på Öro, en berörande plats, mycket mera tyngd och färgad av sin historia än jag hade förstått eller kunnat föreställa mig. Det var också där på plats som jag för första gången träffade dessa fem kvinnor som jag fått i uppdrag att intervjua. Det kändes lite pirrigt, för ett gott samtal bygger på förtroende.

Det här hade jag fått veta om kvinnorna på förhand:

- Maria Sjöberg bor på Holma. Livnär sig på får, dikor och stuguthyrning.
- Desiré Roman bor på Stora Ångesön. Är barnträdgårdslärare och har företaget Dessis skärgårdskök.
- Janina Örtendahl bor på Vänoxa Ångesön. Är författare.
- Anna Fihlman bor på Hitis. Jobbar som förskollärare.
- Jenny Örnell-Backman bor på Högsåra. Är företagare, jobbar med jordbruk och turism.

Foto: Maria Sjöberg, Holma.

MARIA SOM ÄR ÄLDST i gruppen fick börja.

– Hur lever och överlever du i skärgården?
– Jag är född och uppvuxen på Holma, femte generationen, och avbröt mina studier i Helsingfors, när jag behövde hemma. Vi hade fiskodling och investerade pengarna i uthyrningsstugor. Nu har jag kor och får, och den viktigaste inkomsten är miljöbidraget, som jag får för fem år i taget när djuren betar och håller värdefulla områden inom Nationalparken öppna. Det är få som har djur här, för man sitter fast. Min utmaning är att få pengarna att räcka, för jag vill utveckla mitt småskaliga jordbruk med fler djur.

En av mina styrkor är att jag är flexibel. Jag planerar vad jag ska göra, det är mycket logistik, men vädret styr, och du får anpassa dig. På min fritid – den jag nu har – läser jag gärna engelska Fantasy och Scifiböcker, som jag beställer över nätet. Jag försöker följa

med vad som händer i världen. Visst borde jag fara på studieresor för att få lite utbyte och se mig omkring, få lite perspektiv. Så om jag om tio år skulle ge mig själv ett gott råd, så skulle jag säga till mig nu: "Res mer och gymnastisera".

Ett gott liv för mig i skärgården är bra förbindelsebåt, datalinje och livsutrymme.

Några av Marias kor har betat ängarna i Hitis by under sommarhalvåret, och bybor har kunnat köpa ko-andelar. Så när hösten kom fick man ett köttpaket från "egen ko". En underbar idé och värd att ta efter, eftersom djuren håller markerna öppna på ett naturligt sätt.

JENNY FRÅN HÖGSÅRA kommenterade att man sällan sätter sig ner och funderar på den här typen av frågor som vad man är stolt över, sina styrkor eller vad man vill göra mer av i framtiden. Men att det är bra att ta sig tid och tänka lite.

Foto: Jenny Örnell, Högsåra.

– Jag är född på Högsåra och min släkt har varit här i generationer. Jag är en del i ett historiskt led. Jag är lyckligt lottad med en liten fotboja. På Högsåra bor 40 personer året om. Jag och min man tog över gården för snart 13 år sedan, men jag tycker att jag själv inte riktigt kan kalla mig för bonde (med tre kor och liten odlad areal), inte riktigt turistföretagare på heltid heller (med uthyrningsstugor, gästamnsverksamhet och uthyrningsbastu) och inte heller skogsbruksingenjör, som jag är utbildad till men aldrig arbetat som. Jag är väl något av en mångsysslare. Jag fyller mina dagar med mycket frivillig verksamhet, för jag är social, orädd och har lätt att säga Ja. Vi har investerat en hel del i stugor och brygger de senaste åren. Det har varit fullt upp. Nu börjar barnen vara stora, och det har gett mig mera tid att förverkliga drömmar. En dröm som förverkligats är min bar, Rumpan Bar, som också är det jag är mest stolt över. Rumpan Bar ligger i gästamnens omedelbara närhet. Jag funderar lite på att utbilda mig vidare, lära mig mer om marknadsföring eller göra något inom barsidan, bli barista? Vi är ett litet företag nu. Ska vi nöja oss eller expandera? Vill vi bli större? Det är saker vi funderar på just nu.

Ett gott liv i skärgården för mig är ekonomisk trygghet, att familjen trivs och att inte vara ensam. Och skulle mitt framtida Jag ge mig ett råd just nu, så skulle det vara: ”Ha inte så bråttom till färjan. Det går fler”, säger Jenny och får instämmande skratt från publiken. Så är det.

EN AV FRÅGORNA som kvinnorna fått på förhand handlade om vägska. Vilka vägska har varit viktiga under ditt liv med tanke på det du gör just nu? För Janina var det en 40-årskris som fick henne att välja en ny inriktning. Janina växte upp i Dalsbruk och Helsingfors med rötter på Vänoxa, där hon nu bor med sin familj på heltid sedan 2006.

– Jag ville ha en förändring i vardagen. Det hade varit femton fysiskt tunga år med mycket jobb med uthyrningsstugor, renovering av ett gammalt skärgårdshemman, tre barn och hushåll. Jag kände att jag inte använde hela min potential, jag behövde någonting annat, en annan typ av stimulans. Så jag började skriva. Jag skrev hela tiden, så fort det fanns läge tills romanen var klar. Nu har jag haft ett skrivaruppehåll på ett år och nog känt mig lite matt, men nu är jag i startgroparna med en ny roman. Till mina styrkor hör att jag är driven och någon av en perfektionist när det gäller texten. Att leva

Foto: Janina Österdahl, Vänoxa.

och skriva går hand i hand. Jag tycker om att odla blommor och inreda på ”min fritid”. Jag vill utvecklas som konstnär. Och om jag skulle ge mig ett gott råd, så är det att tänka på att vara mer närvarande i nuet.

Vad jag vill göra mera av i framtiden? Egentligen inget annat än just ovan nämnda saker: skriva, inreda, odla blommor och fortsätta se till att barnen får en bra start i livet. Skärgårdslivet som sådant tar tid, du gör så mycket själv. Ett gott liv för mig i skärgården är avskildhet, att kunna äta djur vi själva jagat och tagit vara på och att leva i samklang med årstiderna.

EN SAK som ofta nämndes under våra samtal var ”tillfälligheter”, när något som ser vanligt ut kan få stor betydelse. Anna född i Kasnäs och Dessi (Desiré) från Vasa lärde känna varandra, då de studerade till barnträdgårdslärare i Jakobstad och samtidigt råkade vara på en dålig praktik. I ett senare skede kom Annas kompis Roger och hälsade på, och nu är han och Dessi gifta. Men vi börjar med Anna, som bor och jobbar på Hitis sedan 8 år tillbaka:

– Jag är tvåbarnsmamma och jobbar på Hitis-Rosala förskola. Jag visste redan som ung att jag ville jobba med barn, och det valet har jag aldrig ångrat. Jag är också

väldigt aktiv i föreningslivet (Hitis FBK, Hembygdens vänner, Folkhälsan). Enligt min 6-åriga dotter är jag bra på mitt jobb (att ha samling, leka), att laga mat, måla - och att klättra i träd. Jag är mest stolt över att jag fick en utbildning jag trivs med, min familj och att jag har klarat alla motgångar utan att gå under. Jag har inte så mycket fritid om man bortser föreningslivet, men då tycker jag om att läsa, vara med djur, barn och vänner. Om jag om tio år skulle ge mig själv ett gott råd nu, så skulle det vara: ”Njut av livet, sluta stress – du kan inte göra allt. Begär hjälp!”.

Så det jag vill göra mer av i framtiden är att kunna slappna av och bara vara med mig själv, läsa en bok. Min kommande utmaning är Hembygdens vänner på Hitis 100 års jubileum.

Ett gott liv i skärgården för mig är frisk luft, lugnet under vinterhalvåret, tystnaden.

Dessi i sin tur jobbar deltid som barnträdgårdslärare och bor på Stora Ångesön med sin familj sedan 2012. Hon driver Dessis skärgårdsskik sedan sommaren 2014, och inspirationen fick hon genom en kurs som ordnades. Företaget gav henne möjlighet att vara hemma med barnen, nu 6 och 8 år gamla, och att försörja sig.

Kort om årets Skärgårdskvinnoseminarium av Solveig Friberg, en av arrangörerna

Skärgårdskvinnor Tillsammans i många år

"Tack för att ni, nästan hundra magnifika och energiska kvinnor, ville komma till Örö och Kimitoön för att tillsammans fira 100 självständiga år med oss!"

Med de orden öppnade Maria Bergfeldt, ordförande för föreningen Kärringbanken på Kimitoön, det 32. skärgårdskvinnoseminariet. Temat för Finland 100-jubileumsåret är ju **Tillsammans**. Och även om såväl ett strålande höstväder som en spännande seminariplats bidrog till ett lyckat seminarium, så finns svaret nog i gemenskapen mellan deltagarna, i mötet mellan skärgårdskvinnor, i att få vara tillsammans.

Programmet bestod av flera olika helheter; såväl fri samvaro och underhållning som föreläsningar, diskussioner, presentationer av aktuella projekt och undersökningar, workshoppar och möjligheter att sälja och presentera sina egna produkter. Speciellt uppskattade deltagarna Esters samtal med skärgårdskvinnor samt workshopparna, där man kunde välja mellan drama, skrivandeverkstäder, kreativ textil, tapping och känslornas plats i kroppen. Eftersom seminariet hölls på tre olika ställen fick deltagarna bekanta sig med Kimitoöns företag och sevärigheter. Inledning hölls på Kasnäsudden, huvuddelen var förlagd till Örö, och seminariet avslutades på Café Vivan vid Söderlångvik gård. Därifrån gick budkavlen vidare. Nästa år hålls seminariet på Ljusterö i Stockholms skärgård.

Solveig Friberg

– Jag har catering, beställningsmiddagar, torgförsäljning och bakar enligt beställning. Främsta produkterna är min ängesölimpa och hemlagat knäckebröd. På sommaren blir det mycket fisksoppa och många jordgubbstårter. Jag lagar allt själv, och ingredienserna till middagarna är så lokalproducerade som möjligt.

När det gäller vägskäl i livet, hade vi ett viktigt när vi valde boningsort. Vi bodde i Österbotten när vår äldsta son föddes och hade flera alternativ. Men vi ville båda till skärgården, så vi valde att bygga hus på Stora Ångesön, där Roger är uppvuxen. Han hade nog aldrig trott att han skulle få en fru som var villig att flytta ut till ön. Men här bor vi med 2 hundar, 2 katter, 14 höns och en tupp, gäss, myskankor, 3 kaniner och en bässe. En av de bästa sakerna vi kan göra

tillsammans är att fara på utflykt till någon obebodd ö och bara njuta av naturen och havet.

Till mina styrkor hör att jag är omtänksam och beredd att jobba för det jag tror på.

Jag vill njuta av nuet och ta vara på det som finns runtomkring mig. Jag vill hinna umgås mer med familjen på sommaren, när det är som mest hektiskt för mig. Mitt råd skulle nog vara: "Ta vara på det du har, och njut av stunderna du har tillsammans med nära och kära".

Ett gott liv i skärgården för mig är naturen, havet och människorna. Min kommande utmaning är att lära mig köra båt. Jag har börjat öva, men hittar inte själv ännu.

Avslutningsvis delar Dessi med sig av vad hon är mest stolt över. Och vi i publiken

stillnar, och jag blir berörd och känner respekt.

När jag var yngre, var jag väldigt blyg och försiktig. Jag blev mobbad i nio år och det har satt sina spår. Jag är stolt över att jag idag är mera öppen, vågar stå framför folk och prata. Det skulle jag aldrig ha gjort förut. Jag är även stolt över att jag vågade ta steget att flytta ut i skärgården i och med att jag aldrig tidigare, före jag träffat min man 2004, varit ute i den åboländska skärgården. Och i dag bor jag lycklig här ute på stora Ångesön. Det hade jag nog aldrig trott, om någon frågat mig när jag gick i högstadiet! Jag har fått ett helt annat liv.

Alla fem bor på öar i Kimitoöns skärgård, någon med bara få åretomboare som sällskap, och andra med en hel liten by.

Och här får du som läsare samma frågor att fundera kring. Må det ge dig vägkost in i ett Gott Nytt Stimulerande och Insiktsfullt År 2018!

- Jag heter...
- Just nu så...
- Ett viktigt vägskäl för mitt val av uppgift/inriktning var...
- En (eller två) av mina styrkor är...
- Jag är mest stolt över att...
- På min fritid...
- Det här vill jag göra mer av i framtiden...
- Om jag om tio år skulle ge mig själv ett gott råd, så skulle jag säga till mig idag:
- Ett gott liv i skärgården är för mig följande tre saker:
- Min kommande utmaning är...

Alla deltagare på seminariet fick svara på nästista frågan och kan sammanfattas i Naturen, Samhörigheten, Lugnet, Friheten, Livskvaliteten och Servicen. ■

ARTIKELFÖRFATTAREN

ESTER MIROS-HOLLSTEN

ester.miiros@gmail.com

Ester är pedagogen som läste företagsekonomi och jobbade som affärsutvecklare och projektledare, innan hon blev samarbetschef för Nordiska skärgårdssamarbetet 2012-2015. Nu är hon informatör för EU:s Central Baltic-program 2014-2020, främjar gränsöverskridande projekt för regional utveckling och bor på Åland. Hennes framtidsvision är "Jag bor vid havet, jag har goda relationer, jag finns i meningsfulla sammanhang".

Ön där 130 000 får har rumpan åt samma håll

Text: John Wrede, Micaela Jansson och Pia Prost

ESINs årsmöte på Orkney

ESINs årsmöte hölls i år den 11-13 september i huvudstaden Kirkwall på Orkney. ESIN står för European Small Islands Federation och är de europeiska öarnas gemensamma sammanslutning och röst i EU. I mötet deltog totalt ca 30 representanter från öar i Danmark, Frankrike, Finland, Åland, Grekland, Irland, Skottland och Sverige.

En stor del av deltagarna anlände till Orkney från Aberdeen med en färja modell större, det vill säga i samma storleksklass som Viking Line. Företrädare för rederiet berättade att de samarbetar flitigt med turismnäringen på Orkney. Anmärkningsvärt är att 90% av allt som säljs ombord är producerat på öarna i norra Skottland. På menyn i fartygets restaurang visade flaggor om råvarorna kom från Skottland, Orkney eller Shetland.

Orkney-öarna har drygt 20 000 invånare. Invånarantalet på de 21 öarna har ökat de

senaste 40 åren, men ökningen gäller främst huvudön och i första hand staden Kirkwall.

Fisket har minskat som inkomstkälla, idag finns bara en större trålare som mest ligger vid kajen. På öarna betar över 130 000 får och ca 90 000 kor. Egna väder- och salttåliga raser sågs nästan överallt på öarna, där träd bara växer kring hus och byggnader. Öarna är mycket lämpade för boskap. Det milda klimatet med lämplig mängd regn gör att det nästan alltid är grönt på ängarna, som omges av omsorgsfullt radade gärdesgårdar av sten.

Ö-produkter viktiga för Orkney

Första dagen bekantade vi oss med turismen på Orkneys huvudö. 1 av 10 invånare lever på turism, så det är en viktig inkomstkälla. Orkney var bebott redan på förhistorisk tid, det finns spår av bebyggelse som man kan datera tillbaka till 3 100 år före Kristus. Vi besökte bland annat den förhistoriska bosättningen Skara Brae, som hittades i sanddynerna efter en kraftig storm år 1850. Ring of Brodgar har stora likheter med Stonehenge i England, och det finns

Hamninloppet i Aberdeen. Foto: Pia Prost.

Deltagarna i ESIN-konferensen. Foto: Anetté Larm Johansson.

även andra stencirklar på Orkney. Regnet öste ner denna dag, så i praktiken var det svårt att se en del av sevärdheterna. Men det var fascinerande att se hur precis alla får och kor stod med bakkdelen vänd mot vinden.

På eftermiddagen pratade vi om ö-produkter, ö-märkning och marknadsföring. På Orkney blir det allt vanligare att använda sig av Fair Trade-märkning, något som var helt nytt för oss finländare. Vi fick också ta del av öarnas framgångsrika arbete för att stärka marknadsföringen av lokala produkter. Bland annat hade rederiet NorthLink ett upphandlingsavtal med en partiaffär som köpte in lokala produkter av mindre producenter, som skulle ha varit för små för att själva sälja direkt till rederiet. En stor del av eftermiddagen diskuterade vi betydelsen av ett gemensamt varumärke för produkter tillverkade på små öar i Europa. ESIN tillsatte en arbetsgrupp som med den danska ö-märkningen som förebild skulle utarbeta

ett förslag för en gemensam märkning för de små öarna i Europa.

Orkneys små öar självförsörjande på energi

Den andra dagen åkte en del av deltagarna till ön Sharpinsay, som liksom de andra öarna producerade egen vindenergi. Av överloppsenergin producerades vätgas, som i dagarna ska börja användas som bränsle på färjorna på Orkneyöarna.

Micaela Jansson flög med några av de andra delegaterna till ön North Ronaldsay, Orkneys nordligaste ö. Här är 50% av befolkningen 60 år eller äldre, av dem är 60% över 70 år. Detta är en verklig utmaning för ön. Skolan finns kvar men den har inga elever. Invånarna har fått löfte om att de genast får en lärare till ön så fort det finns minst två barn i skolåldern. Den sista eleven var en flicka som gick ut skolan för fyra år sedan. Två dagar per vecka gick hon i skola på huvudön och de övriga tre dagarna

Vindmöllan på ön Sharpinsay Foto: Pia Prost.

flögs läraren in från Kirkwall. På ön finns en sjukvårdare med utökade befogenheter och en läkare flygs in en dag per vecka.

Årsmötet

Den sista dagen var det dags för själva årsmötet. Det beslöts att ö-föreningen från Irland tar ansvar för ESIN-sekretariatet under kommande år. Önskemålet från årsmötets sida är att de för kontinuitetens skull även under de därpå följande två åren

skulle vara beredda att åta sig uppdraget. Camille Dressler från Skottland omvaldes som ordförande. En ny styrelse med en representant samt ersättare från varje land valdes. Pia Prost återvaldes som ordinarie medlem från Finland, med Micaela Jansson som ersättare.

Arbetsplanen som godkändes innehåller bland annat följande punkter:
 - implementera ett varumärke för produkter från små öar

Den förhistoriska byn Skara Brae. Foto: Pia Prost.

På ön Sharpinsay finns inga träd. Foto: Pia Prost.

- starta ett kluster av projekt som stödjer entreprenörskap i regionerna
 - välja och presentera fem exempel på smarta energilösningar på små öar
- Flera organisationer vill bli medlemmar i ESIN, och ESIN kommer därför att undersöka möjligheten till någon typ av "observer membership". Brexit kommer att bli en utmaning för ESIN - nu sätts ett stort fokus på arbetet i Bryssel, men situationen blir en annan när Skottland inte längre är en

del av EU. Följande årsmöte hålls i Bryssel och år 2019 hålls det i Sverige.

Föredragen med Power Point-presentationer finns på ESIN:s hemsida: europeanmallislands.com ■

**JOHN WREDE, MICAELA JANS-
SON OCH PIA PROST**

Styrelsemedlemmar i
 Finlands Öar rf - Suomen
 Saaret ry, FÖSS

www.foss.fi

Kan du bli gammal på din ö?

Text: Dorthe Winther

Agersø Foto: Lise Thillemann Sørensen.

Omø Foto: Dorthe Winther.

Kan du bli gammal på din ö? Det är förmodligen en fråga som många danska öbor ställer sig själva i dessa tider. För just nu blåser det kring äldrevården på de danska öarna. Är det verkligen möjligt att stanna kvar på din ö när du behöver hemhjälp? Finns det någon grundtrygghet om du blir ombedd att flytta till fastlandet när du är i behov av hjälp?

Främst är öborna och kommunerna oense om vilken kvalitet kommunal hemvård bör ha. Är det även så att medborgare diskrimineras på grund av sin boningsort?

Sammenslutningen af Danske Småøer har tagit upp problemet med utskottet för landsbygds utveckling. Det utskottet har sedan fört frågan vidare till Ældreminister Thyra Frank, om det är lagligt att diskriminera på grund av boendeort. Ministern skriver i sitt svar att hon uppfattar att det inte överensstämmer med lagen som omfattar hemvård och principen om likabehandling, att ett kommunfullmäktige gör ett beslut om olika servicenivå på öar och på fastlandet. Kommunfullmäktige kan inte heller be folk att flytta för att få hjälp.

Ministeriets bedömning är dock att begränsningar i trafikförbindelserna kan vara av betydelse, vilket kan påverka kommunens organisering av hemhjälp.

Ett stort arbete görs av entusiasterna på de olika öarna. På de två öarna Avernakø och Lyø har det uppkommit en tvist med Faaborg-Midtfyn kommun, Tunø har väckt åtal mot Odder kommun och Fejø, Femø och Askø har också vidtagit rättsliga åtgärder mot Lollands kommun.

I oktober kom det första utlåtande från överklagandenämnden, gällande Lollands kommun. Nämnden slår fast att kommunen inte får ha olika servicenivåer för olika boendeorter inom kommunen. Det ska alltså inte vara någon skillnad om man bor på en ö eller på fastlandet.

Överklagandenämnden skriver vidare att restriktioner i trafikåtkomst till öar kan vara av betydelse för hur kommunen organiserar hjälpen, men att det inte ändrar kommunfullmäktiges uppgift att säkerställa varje invånares rätt att få den hjälp hen behöver. Kommunerna kan alltså inte begränsa hjälpen för att färjan inte går.

Naturligtvis finns det saker som måste organiseras annorlunda, beroende på om du

bor mitt i en stad, långt ute i landet eller på en ö. Det är uppenbart att de danska kommunerna måste se över både ekonomi och personal när det gäller att tillhandahålla samma hjälp varhelst du bor. Den danska öföreningen anser att kommunerna bör ta hänsyn till färjetrafiken vid budgetering och upprättande av arbetsscheman, så att det exempelvis är möjligt att övernatta.

Vi följer med spänning hur kommunerna kommer att gå vidare med ärendet. Lollands kommun har nu två månader på sig att reagera på överklagandenämndens uttalande. Sammenslutningen af Danske Småøer kommer hur som helst att fortsätta att arbeta för att äldre människor som är i behov av hjälp ska få det, oberoende om de är öbor eller ej. ■

ARTIKELFÖRFATTAREN

DORTHE WINTHER

Ordförande för den danska öföreningen S sammenslutningen af Danske Småøer

dw@danske-smaaoer.dk

Skärgårdsfotograf Ralf Nikander

RALF NIKANDER är en person som många skärgårdsbor i Åboland sett sedan 1960-talet med kameran i högsta hugg. Han började fotografera 1962 på Utö och har sedan dess tagit ”några bilder”, samlingen i dag består av ca 100.000 foton! Riktigt alla är inte skärgårdsbilder, men många dokumenterar fest och vardag under olika årstider ute på olika öar, t.ex. Knivskär, Borstö, Aspö, Jurmo, Brännskär, Kirjais, Utö samt några tiotal öar till. Ralf har mest fotograferat människor, vilket är ytterst värdefullt i dag då många av dem han förevigade inte längre finns ibland oss.

Men också miljöerna omkring dessa människor är det viktigt att någon har dokumenterat. Nikander vet också rätt bra vad personerna på olika bilder heter och vem

de är släkt med. Så i fall någon letar efter bilder av personer som levt i den åboländska skärgården för 40-50 år sen är det mycket sannolikt att Ralf har en sådan bild. Men att hitta den bland tiotusentals bilder är som alla kan förstå inte alldeles enkelt.

I detta nummer av Skärgård finns några av bilderna inne och mellan olika artiklar, senare hoppas vi kunna publicera flera.

KONTAKTUPPGIFTER:

ralf.nikander@gmail.com,
telefon +358 400 302 689

Ralf har vistats på Kirjais i södra Nagu regelbundet sedan 1963.

Utsikt från Kalkskär. Anders från Sälgskär i sin båt. 1969 eller 1970. Foto: Ralf Nikander.

Foto: Timo Pyykkönen.

Skärinytt

Skärinytt är till för alla som vill puffa för olika evenemang av allmänt intresse i våra olika skärgårdsområden. Skicka gärna information om ditt evenemang till adressen tidskriftenskargard@gmail.com. Notera att Skärgård nästa gång utkommer i början av mars, deadline ca en månad innan.

2 mars 2018

Skärgårdshavets vinterträff

I år kommer Skärgårdshavets vinterträff att sätta fokus på förnyelsebar energi och småskalig energiproduktion, som passar bra i skärgårdsmiljö. Vinterträffen arrangeras av Skärgårdshavets biosfärområde och hålls fredagen den 2 mars på Skärgårdscentrum Korpoström. Dagens program kommer du att hitta på biosfärområdets hemsida www.skargardshavetsbiosfomrade.fi

4 - 5 juni 2018

Skärgårdsdelegationens jubileumsseminarium

hålls i Åbo den första måndagen och tisdagen i juni 2018. Mer information om seminariet kommer att publiceras på <http://mmm.fi/sank>

Nordiska skärgårdssamarbetet

ordnar med jämna mellanrum seminarier kring skärgårdsfrågor, som oftast sänds live och som man kan följa med på internet. På Nordiska skärgårdssamarbetets webbsidor, under aktuellt, hittar du länkar till seminarierna och resultat från dem: <http://www.skargardssamarbetet.org/sv/aktuellt>
De senaste seminarierna har hållits 19.10 om betesdjur och betesmarker, och 16.11 om bredband och digitalisering.

”Där stalp en igen!”

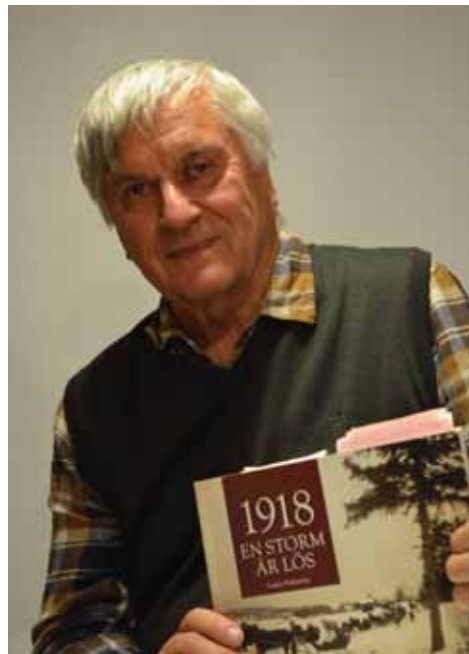
Text: Nina Söderlund

Nästa år 2018 är det 100 år sedan Finland upplevde ett inbördeskrig som fortfarande sätter sina spår i många delar av landet. Fast så lång tid gått hittas ännu gömda och glömda berättelser, barn och barnbarn förvånas över alla de hemligheter som kan dyka upp när vindar töms och lådor går igenom. Tystnaden var total i många släkter i årtionden. Det sägs att sären efter ett inbördeskrig som inte behandlas och diskuteras ordentligt inte heller läks. I skärgården har en del av det som hände då behandlats, men inte allt på långt när. Därför är det ett viktigt arbete Gustav Wickström gjort då han intervjuat, grävt i arkiv, ringt till många människor, läst brev och privata dokument, och varit frågvis.

Det mycket intressanta resultatet av hans arbete under tre år är en nyss utkommen bok: ”En storm är lös”.

Boken innehåller både nedskrivna och muntliga berättelser om vad som hände i Åboland vintern 1918 (främst i februari, mars, april). I verkligheten spelar också det demilitariserade Åland en viktig roll, främst lilla Vårdö. I boken framkommer tydligt hur viktig roll isbrytarna hade i konflikten denna isvinter. Murtaja hjälpte de röda och Sampo de vita.

RUBRIKEN SYFTAR på det som berättats om striderna i Mielis i Nagu, där flera stupade. Några barn satt inne i stugorna och tittade ut genom fönstret och såg allt som hände. Varje gång någon stupade utropade något av barnen ”där stalp en igen!”. Ett makabert skådespel denna vinterdag 1918. När Wickström föreläst om sin bok på olika orter i Åboland har ättlingar till dem som

Gustav Wickström med sin nyutkomna bok.
Foto: Alarik Repo.

deltagit eller blivit vittne till olika händelser besökt föreläsningen.

GUSTAV WICKSTRÖMS sammanfattning är att stridigheterna i Åboland var ganska få och allt hände inom bara några veckor. Det förekom ytterst få regelrätta arkebuseringar och egentligen var det många som inte riktigt visste vad som egentligen pågick i landet och vad de skulle ta sig till. Skärgårdens frikår kom till för att försvara familjer, hus och hem (och hästarna!), medan många av de röda som kom till skärgården var inifrån landet och knappt kunde hålla i ett gevär. Flera av dem insåg redan från början att de inte har en chans mot säljägarna som var vana skyttar. Detta var en tragisk period också i skärgården eftersom man inte klarade sig utan dödsoffer, men det kunde trots allt ha varit värre.

Boken är utgiven på förlaget Litorale och finns att köpa i flera bokhandlar i Åboregionen.

Författarens kontaktuppgift:
gustav.wickstrom@gmail.com

Ett fartygs livshistoria

- om s/s Park Victory före, under och efter 1947

Text: Kristin Mattsson

Bok: S/S Park Victory
Författare: Touko Moisala
Förlag: Fandonia

För snart 70 år sedan, tidigt på juldagsmorgonen 1947, förläste det amerikanska ångfartyget s/s Park Victory utanför Utö. Detta är något som de flesta skärgårdsbor, åtminstone i Åboland, har hört talas om. Det har skrivits i tidningar och böcker och gjorts radioprogram om Utöbornas hjältemod när de räddade iland 38 av de 48 sjömännen på fartyget den dramatiska julnatten 1947.

Touko Moisala ger sitt bidrag till historien med boken s/s Park Victoryn tarina. Hans bok skiljer sig från tidigare berättelser om förlisningen genom att den tar upp en längre tidsperiod, tiden före och efter skeppsbrottet, och sätter på så sätt in Park Victory i en samhälllig kontext och ett större sammanhang. Det är inte bara en hjältehistoria utan boken klarlägger också skeppsbyggnadshistorien och visar på de

Park Victorys resor innan förlisningen finns beskrivna i boken S/S Park Victoryn tarina. Foto: Keller.

Allen Zepps son Allen Junior och Allen Zepps hustru Wilma Zepp besökte Utö sommaren 2017. Med på besöket var också författaren till S/S Park Victoryn tarina, Jouko Moisala. Foto: Jouko Moisala.

avtryck som skeppsbrottet gjort på Utö ända fram till våra dagar.

BOKEN ÄR indelad i tre delar: innan, under och efter själva skeppsbrottet. I den första delen går Moisala igenom situationen i Europa och USA innan och under andra världskriget och vilka behoven inom skeppsindustrin var. Fartyg byggdes dels för att frakta soldater från USA till Europa, men också för att efter kriget kunna frakta boskap över Atlanten.

UNDER EN tidigare resa som Park Victory gjorde 1946, fanns det till exempel 800 hästar ombord som skulle till Polen. Djurtransporter var ett led i USA:s strävan att

hjälpa Europa på fötter efter andra världskriget. Det tog fyra dagar att lossa hästarna i Bremen. Själva överfarten över Atlanten tog tio dagar. Över 30 djurskötare och två djurläkare var med på den resan. Park Victorys tidigare rutter innan den ödesdigra koltransporten till Finland år 1947 är något som intresserat Moisala när han rotat i historien. Tack vare sina amerikanska kontakter har Moisala fått tillgång till bilder från bl.a. tiden med djurtransporterna.

Moisala har dokumenterat att 572 fartyg byggdes i Victory-klassen, att skeppsbygget höll god kvalitet och inte hade någon del i skeppsbrottet. Här finns sjöförklaringen med, där skeppsbrottet enligt kapten Allen

Zepp orsakades till följd av den hårda stormen och därmed av "Guds vilja".

HISTORIEN OM Park Victory är också en berättelse om mod och uthållighet. Vi får i detalj följa med händelseförloppet och Utöbornas räddningsoperation med en lotskutterbåt, arméns båt och sjöräddningsbåten Merikokko. Det krävdes stort mod att bege sig ut i en vinterstorm med en vindstyrka på 25 meter i sekunden, men för Utöborna var det en självklarhet att alla ställde upp. De 38 räddade fick stanna på ön tills annandag jul, då de fördes till Åbo med ett fartyg som hette Turku.

ALLA HUSHÅLL på Utö var involverade och hjälpte till för att ta hand om manskapet från Park Victory. Vi delges Gunnevi Bergboms minnesanteckningar om hur hennes familj klädde och bäddade ner tre frusna sjömän. De olika rösterna, om både förlisningen och mötet med främlingarna gör boken levande och mångsidig. Om författarens grundliga arbete vittnar också att både dåtidens första hjälp-metoder och dykarutrustning finns beskrivna i boken. Själv har Moisala dykt många gånger ner till Park Victory, den första gången på 70-talet.

Tiden efter skeppsbrottet, som utgör den största delen av boken, behandlar hur man hållit minnesstunder för Park Victory, om kapten Zepps familj och om de spår som skeppsbrottet har lämnat på Utö. Lika mycket blir det här en skildring över hur historien har skapat en gemensam berättelse för Utöborna, som om sista färden med Park Victory. Boken avslutas med det besök som Allen Zepps hustru, son och sonson gjorde till Utö sommaren 2017. Under besöket förde Moisala sonen och sonsonen på en dyktur ner till Park Victory.

BOKEN INNEHÅLLER rikligt med bilder, och utdrag ur allehanda dokument som funnits med anknytning till den ödesdigra natten, så som loggböcker, väderleksrapporter, tidningsartiklar, rättsprotokoll, sjöförklaringar mm. Dessutom förser författaren läsaren med förklaringar till olika sjötermer som förekommer i dokumenten. Boken, som inte är översatt till svenska, har getts ut i höst av förlaget Fandonia och kan beställas därifrån: <http://fandoniankirjakauppa.mycashflow.fi/> ■

Kristin Mattsson

Också Yle och Radio Vega kommer att uppmärksamma att det i år har gått 70 år sedan Park Victorys förlisning julnatten 1947.

Radio Vegas "Dokumenterat" sänder en nyproducerad dokumentär om händelsen på julafton 24.12.2017 kl. 8.05, med repris följande lördag, 30.12 kl. 18.

På Arenan finns programmet fr.o.m. 23.12. Redaktör är Susanna Sjöstedt.

Gosmos Factory Ab

www.gosmo.fi
ombryter tidskriften

Skärgård

Ge en gåva och stöd en livskraftig skärgård!

Boende, miljö och näring i yttre skärgården

Hyllningsadresser och kondoleanser finns tillgängliga i
banker och blombutiker i Åboland. Kolla in hemsidan:

www.abolandsskargardsstiftelse.fi

info@abolandsskargardsstiftelse.fi
ordförande Bengt Backman, tel.0400 536 036
sekreterare Katja Bonnevier, tel.040 356 2655

Även i skärgården
kan du avlägga
nätkurser!

www.abo.fi/opu

**Julklappen man får öppna
fyra gånger per år!**

Gåvoprenumeration

På tidskriften Skärgård

Skärgård rättar

I **NUMRET 3/2017** var bildtexten fel, i artikeln om Skärgårdens bokfest på Jurmo sommaren 2017.

Rätt bildtext lyder: Christine Schildt berättar fängslade sitt livs historia.
Fotograf är Magnus Lindberg.

Bokfesten tar en paus nästa sommar men återkommer igen den 12-14 juli 2019 på Jurmo.

Till _____

Från _____

www.skargard.fi

Skärgård

Tidskriften Skärgård är en identitetsbärande tidskrift för alla med intresse för kustland och skärgård, den enda i sitt slag i världen. Tidskriften dokumenterar ett viktigt kulturarv och den är betydelsefull för den vanliga läsaren med intresse för skärgårdsfrågor. Skärgård utges sedan 1978 av Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi (SIÅA) och tidskriften presenterar aktuell skärgårdsforskning och diskussion kring frågor som berör skärgården främst i Finland, men ibland också i andra länder.

www.skargard.fi

Foto: Pia Prost.

PRENUMERANTER

Ni kan nu gå in via denna länk och betala er prenumerationsavgift för detta år i ÅA:s nätbutik:

shop.abo.fi/c/14-tidskriften-skargard/

Prenumeranterna på Åland ska ange "Åland" som land vid leveransuppgifterna i rullgardinsmeny för att få avgiften momsfrött.

Den som inte tidigare har uppgett sin e-postadress kan meddela adressen till anita.julin@abo.fi

Foto: Pia Prost.

Sista bilden

Foto: Lasse Andersson.

Den sista bilden publicerar vi med hopp om en vinter med snö. På bilden, som är tagen av Lasse Andersson, står jurmobor och besökare och väntar på att få gå ombord på m/s Eivor. Under den snö- och isrika vintern för sex år sedan var isen så tjock att båten inte kunde ta sig in till förbindelsebåtsbryggan på Jurmo, så passagerarna fick snällt promenera ut några hundra meter till farleden där den går förbi byn. Ett äventyr för besökarna, en del av vardagen för öborna.

Med jämna mellanrum får alla öbor svara på den klassiska frågan: Men vad gör ni på vintern då?! Ja, vad gör vi alla under den mörka och kalla årstiden, om inte lever våra liv som vanligt. Nästa nummer kommer att ge en glimt av livet i skärgården när is och snö täcker fjärdarna.

Tills dess önskar Skärgårds redaktion en riktigt vilsam julhelg!

Pia, Kristin och Nina

Foto: Pekka Tenhonen